

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра тюркської філології

Кваліфікаційна робота магістра з турецької філології
на тему:

**СТРУКТУРНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТРЬОХКОМПОНЕНТНИХ
СЛОВСПОЛУЧЕНЬ У СУЧАСНІЙ ТУРЕЦЬКІЙ МОВІ**

Студентки групи Мтур55-22
факультету східної і слов'янської філології
денної форми навчання
Освітньої програми
Східна філологія: Турецька мова і література,
переклад, методика навчання
Спеціальності 035 Філологія
Спеціалізації 035.068 Східні мови та
літератури (переклад включно),
перша – турецька

Ставської Анастасії Сергіївни

Науковий керівник:

канд. іст. наук, доц. Ксьондзик Н. М.

Допущена до захисту

«__» _____ 2023 року

Завідувач кафедри

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

_____
(підпис)

_____
(ПІБ)

Київ – 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ЗАГАЛЬНІ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ У СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ.....	9
1.1 Історія дослідження словосполучення.....	9
1.2 Категорія словосполучення в турецькій граматичній картині світу.....	13
Висновки до розділу 1.....	22
РОЗДІЛ 2 СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДНИХ ТУРЕЦЬКИХ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ.....	24
2.1 Створення структурних моделей. Їхній аналіз за частотою творення.....	24
2.2 Класифікація за типом синтаксичного зв'язку. Український лінгвістичний погляд на складні турецькі конструкції.....	32
2.3 Гіпотези щодо закономірностей творення трьохкомпонентних словосполучень в турецькій мові.....	39
Висновки до розділу 2.....	41
РОЗДІЛ 3 СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТРЬОХКОМПОНЕНТНИХ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ У ТУРЕЦЬКІЙ МОВІ.....	44
3.1 Аналіз використання турецьких трьохкомпонентних словосполучень у газетно- публіцистичному стилі.....	44
3.2 Аналіз турецьких трьохкомпонентних словосполучень у турецьких художніх текстах.....	48
Висновки до розділу 3	50
ВИСНОВКИ	52
ÖZET	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	56
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	60
ДОДАТКИ.....	61

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

KG-30.10.2022 – Korkusuz Gazetesi, Yıl: 8, Sayı: 2890, Tarih: 30.10.2022

YBG-7.12.2022 – YeniBirlik Gazetesi, Tarih: 07.12.2022

CG-29.09.2023 – Cumhuriyet Gazetesi, Yıl: 99, Sayı: 35783, Tarih: 29.09.2023

TRG-29.09.2023 – Türkiye Gazetesi, Tarih: 29.09.2023

BY-MS – Bahadıroğlu, Y. (2022). Mimar Sinan Mimarideki Osmanlı Mührü (2. baskı). Panama Yayın

AA-M – Aydın, A. (2018). Mutluluk... (3. baskı). Pegem Akademi

BG-KK – Budayıcıoğlu, G. (2022). Kral Kaybederse (14. baskı). Remzi Kitabevi.

ÇM-YGO – Çetinkaya, M. (2020). Yarınlar Güzel Olsun. Olimpos Yayınları.

İs – головне слово, виражене іменником, оформленим афіксом присвійності

İs_e – іменник/займенник з часткою

İs₀ – іменник/займенник

İs₁ – іменник/займенник з непрямым відмінком (крім знахідного)

İs₂ – іменник/займенник із знахідним відмінком

İs₃ – іменник/займенник з неформленим знахідним відмінком;

İs₄ – іменник/займенник з неформленим родовим відмінком;

Bt – неозначений артикль bir;

Sf – прикметник;

Zf – прислівник;

İf₀ – інфінітив -mak/-mek;

İf₁ – усічений інфінітив;

İf₂ – усічений інфінітив з оформленим родовим відмінком;

İf₃ – усічений інфінітив з афіксом присвійності;

İf₄ – усічений інфінітив з афіксом присвійності та оформленим родовим відмінком;

İf₅ – усічений інфінітив з непрямым відмінком (крім знахідного).

ВСТУП

Останнім часом все більше з'являється наукових робіт, орієнтованих на лексичний склад тієї чи іншої досліджуваної мови. Переважно представники західноєвропейських країн фокусують свою увагу переважно на семантичному чи концептуальному аспекті слів, їх використанні у сталих виразах і фразеологічних зворотах. Однак розкриваючи їх лише з одного боку, в тіні залишається інша, не менш важлива складова дослідження, котра, безсумнівно, дозволила б розглянути лексику під іншим кутом і таким чином зробити вагомий внесок у подальший розвиток лінгвістики. Серед усіх розділів граматики найменшу увагу відводять проблемі синтаксису, що насправді є складним структурним явищем, яке потребує детальнішого вивчення.

Синтаксис – це галузь лінгвістики, що вивчає структурні особливості словосполучень та речень у мові. Вона допомагає визначити й охарактеризувати порядок і зв'язок слів у мікро- та макросинтаксичних одиницях, чим забезпечує логічну побудову тексту. Найпростішим елементом цього розділу граматики є словосполучення, що й досі лишає по собі певні лакуни у загальному мовознавстві.

За лінгвістичною традицією, терміном "словосполучення", як правило, називають послідовне поєднання двох або більше лексичних одиниць для передачі певного смислового навантаження, що мають або граматичну, або лексичну і граматичну залежність. Групи слів такого роду можуть бути утворені різними самостійними частинами мови на кшталт іменника, прикметника, числівника, прислівника, дієслова тощо. Словосполучення обов'язково має щонайменше головне та залежне слово, які поєднуються між собою за допомогою підрядного зв'язку. Наприклад: червоний (*який?*) автомобіль, швидко (*як?*) писати, налякати (*кого?*) дівчину тощо. На сьогоднішній день категорія словосполучення здається доволі описаною, зважаючи на роки проведення наукових досліджень, кількість здобутих результатів і наявність низки класифікацій за різними параметрами: структурою, способом зв'язку, типом підрядного зв'язку, вираженням головного слова тощо. Зокрема і за сферою використання можна виділити специфічні (термінологічні) групи слів, котрі є структурно сталими сполуками і

використовуються в конкретному контексті у певній галузі, та стандартні вільноутворювані синтаксичні одиниці, що зустрічаються у різних комунікативних ситуаціях. Опрацювавши критичну масу наукового матеріалу, стає помітним, що дослідницька увага завжди прикута до чогось особливого, в той час як просте попри частоту використання завжди лишається осторонь і потребує дослідження. Таким чином, налічується низка наукових праць пов'язаних зі структурно-словотвірними особливостями термінології у сфері права (Луньо, 2013), торгівлі (Телешун, 2016), косметології (Бойко, 2015), соціолінгвістики (Васильців, 2015), автомобілебудування (Катиш, 2012), біотехнології (Сиротін, 2020) тощо.

Якщо в українському і західноєвропейському мовознавстві такі дослідження, орієнтований на трьох- або багатокomпонентні словосполучення все більше набирають актуальності, то в турецькій мовній картині світу в ході аналізу праць таких відомих турецьких лінгвістів, як Генгірмен, Ергін, Коркмаз не було виявлено достатньої зацікавленості. Попри це, варто відзначити, що обрана нами тема дослідження викличе особливу зацікавленість в українських та зарубіжних тюркологів, які вивчають турецьку мову як іноземну.

Актуальність наукової роботи зумовлена необхідністю виокремити з лексичного прошарку турецької лексики трьохкомпонентні словосполучення і проаналізувати їхні структурно-стилістичні особливості для глибшого пізнання мови. Оскільки турецька та українська мови генеалогічно та типологічно мають істотні відмінності, зокрема в синтаксисі, наша тематика, а також здобуток результатів, отриманих у ході подальшого дослідження набувають більшої цінності.

Об'єкт дослідження – лексичний склад турецької мови.

Предметом дослідження виступають стилістичні та структурні особливості турецьких складних трьохкомпонентних словосполучень.

Мета наукової роботи – визначення і встановлення стилістично-структурних особливостей трьохкомпонентних словосполучень у сучасній турецькій мові. Досягнення поставленої мети вимагає виконання низки **завдань**:

- розглянути теоретичну базу щодо дослідження складних словосполучень у сучасному мовознавстві;
- здійснити вибірку трьохкомпонентних словосполучень турецькою мовою з газет та художньої літератури;
- визначити головні структурні особливості, створити структурне моделювання трьохкомпонентних словосполучень;
- розкрити особливості функціонування складних словосполучень у публіцистичному та художньому стилях.

Матеріалом для нашої наукової роботи послуговували 110 трьохкомпонентні словосполучення, відібрані з турецьких газет Korkusuz, YeniBirlik, Türkiye, Takvim та книг з художньої літератури: Явуза Бахадироглу, Айхана Айдина, Гюльсерен Будаїджіоглу та Мехмета Четінкаї.

Для досягнення вагомих наукових результатів ми використали в нашій роботі кілька **методів**. Спочатку методом суцільної вибірки було зібрано 110 трьохкомпонентних словосполучення з газет, журналу та книг художньої літератури. Потім було використано описовий метод для систематизації відібраних синтаксичних одиниць. Завдяки компонентному аналізу було створено структурне моделювання за виділеними морфологічними ознаками. Для виявлення стилістичних особливостей складних трьохкомпонентних словосполучень і частотності їх використання в публіцистичному та художньому стилях сучасного турецького мовлення ми застосували метод кількісних підрахунків із залученням статистичного аналізу.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження. Завдяки нашим здобуткам вперше буде розглянуто складні турецькі трьохкомпонентні словосполучення в українській тюркології на прикладі їхнього використання в публіцистичному та художньому стилях мовлення, які не є термінологічними. На основі отриманих результатів ми вперше запропонували основні структурні моделі вільноутворюваних складних словосполучень, вперше простежили основну тенденцію і частотність їх вживання у газетно-публіцистичному та художньому стилях.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони привернуть більшу увагу з боку українських тюркологів і дадуть потужний поштовх для подальшого вивчення турецьких трьохкомпонентних словосполучень у інших стилях мовлення.

Результати наведеного дослідження можуть бути використані під час викладання таких дисциплін як «Турецька мова», «Практична граматики турецької мови», «Теоретична граматики турецької мови», «Стилістика турецької мови», «Лексикологія турецької мови».

Апробацію результатів кваліфікаційної роботи було здійснено на Міжнародній науково-практичній конференції "Ad orbem per linguas. До світу через мови" (Київ, 18-19 травня 2023 р.) у вигляді 1 тез доповіді англійською мовою на тему "The use of Turkish three-component word combinations in the artistic style texts".

Структура магістерської роботи відповідає змісту, меті та поставленим дослідницьким завданням. Робота складається зі списку умовних скорочень, вступу, трьох основних розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, анотації турецькою мовою, списку літератури та додатків.

У вступі ми обґрунтували обрану тему для наукової роботи, навели приклади факторів її актуальності у сучасному лінгвістичному контексті. Також сформулювали мету, об'єкт і предмет дослідження, поставили перед собою завдання і підкреслили наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

Перший розділ складається з аналізу теоретично-методологічної бази про загальне поняття словосполучення, історію дослідження мікросинтаксису в українському, західноєвропейському мовознавстві та тюркології. Також було наведено приклади основних класифікацій груп слів, а також було опрацьовано матеріали про трьохкомпонентні словосполучення.

У другому розділі увагу було зосереджено на структурних особливостях зібраного фактичного матеріалу. Тут були розроблені структурні моделі на основі типу підрядного зв'язку між складниками словосполучень.

Третій розділ розглядає інформацію щодо стилістичних особливостей функціонування трьохкомпонентних словосполучень у турецьких текстах газетно-публіцистичного та художнього стилів.

РОЗДІЛ 1 ЗАГАЛЬНІ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ У СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ

1.1. Історія дослідження поняття "словосполучення"

Ще з давніх часів у глибинах лінгвістичного аналізу була закладена невичерпна складність мовної структури, а поняття "словосполучення", стоячи на перехресті дослідження лексики та синтаксису, стало невід'ємною частиною еволюції мовознавчого мислення.

Відомо, що першим термін "словосполучення" використав у своїй граматиці Востоков О. у XIX ст., хоча початкові спроби розкрити характер взаємодії слів у мовній структурі датуються ще часами Давньої Греції. Уже в період античних граматик та риторичних трактатів, увага більше приділялася словосполученням, проте як основна синтаксична одиниця. Ситуація почала змінюватися з появою мовознавчих граматик, котрі спонукали тогочасні лінгвістичні кола змінювати свої методи дослідження фокусуючи свою увагу на більш значимих структурних компонентах мовлення – реченнях. У прагненні побудувати нову, доповнену граматичну систему науковці просто втратили інтерес до вивчення найменших структурних одиниць аж до XIX ст. (Сорокін, 2001, с. 5).

Серед мовознавців, які заклали вже сучасні теоретичні засади категорії словосполучень, Сорокін С. В. (2001) у своїй праці виділяє Добіаш А. В., Ріс І., Фортунатов Ф. Ф., Петерсон М. М., Пешковський О. М., Шахматов О. О., Блумфілд Л., Світ Г., Вайтхолл Г., Єсперсен О., Трубецькой М. С., Клеменсевич З., Виноградов В. В., Прокопович М. М., Бурлакова В. В. та ін. (с. 6).

Вихованець І. Р., Плющ М. Я., Шульжук К. Ф., Загнітко А., Миронова Г., Мариненко І. О., Мельничук О., Удовіченко Г. відзначаються роботами, пов'язаними зі словосполученням в українському мовознавстві. Якщо проаналізувати визначення, котрі

вони подають у своїх доробках щодо досліджуваного нами терміна, можна виділити ключові моменти, на які кожен з лінгвістів звернув увагу. Отже словосполучення:

1. є мінімальною синтаксичною одиницею (Вихованець, 1993, с. 6)
2. утворюється на основі підрядного зв'язку (Загнітко, 2008, с. 11)
3. містить у своєму складі щонайменше два слова (Шльжук, 2004, с. 32)
4. на відміну від речення, не характеризується наявністю інтонаційного завершення, предикативності, а також модальності. (Дудко, Дзюман, 2015, ст. 119)

Щодо типів словосполучення, то Загнітко з Мироною пропонують розглянути групи слів 1). За семантико-синтаксичними відношеннями (атрибутивні, об'єктні, суб'єктні, обставинні, комплетивні, апозитивні); 2). За морфологічним вираженням головного слова (іменні (субстантивні, ад'єктивні, нумеральні), вербальні, адвербіальні); 3). За ступенем злитості компонентів словосполучення (вільні, синтаксично зв'язані, фразеологічно зв'язані, лексично зв'язані); 4). За будовою (прості, складені) (Загнітко, Миронова, 2014, ст. 21-26).

Якщо прості синтаксичні конструкції вже давно стали об'єктом досліджень, багатоконпонентні ж сполуки, лише набирають своєї популярності серед науково-лінгвістичних кіл, оскільки з ними ми вступаємо в більш складний аспект синтаксичного аналізу. Складні словосполучення включають додаткові елементи, що розширюють їхню структуру та функціональність, дозволяючи виражати більш складні ідентифікаційні та описові відношення в мові. Ці структури, що включають в себе кілька залежних чи модифікуючих елементів, дають нам змогу більш детально розглянути взаємодію між словами у межах більших мовних конструкцій.

Серед мовознавців, які почали цікавитися трьох- та багатоконпонентними словосполученнями слід відзначити Луньо П. Є. (2013) з його статтею "Структурне моделювання трикомпонентних термінів конституційного права України", Бойко І. І. (2015) "Структурні моделі багатоконпонентних термінів-словосполучень у косметології", Васильців О. С. (2015) "Структурні особливості трикомпонентних термінів соціолінгвістики в українській, англійській та польській мовах",

Катиш Т. В. (2012) "Структурні особливості термінів-словосполучень англійської автомобільної термінології та основні способи їх перекладу українською мовою".

На жаль усі їхні праці зорієнтовані на дослідження структурних особливостей саме термінологічних одиниць, виражених трьох- або багатокomпонентними синтаксичними конструкціями, створенням їхніх моделей творення, у той час коли вільноутворювані складні групи слів і досі чекають на свого мовознавця.

А поки одні науковці намагаються зробити внесок у розвиток рідної мови, інші українські лінгвісти впродовж останніх десятиліть активно займалися аналізом та вивченням структурних і функціональних аспектів турецького мікросинтаксису. Їхні дослідження охоплюють широкий спектр тем, від особливостей формування словосполучень до вивчення складних синтаксичних конструкцій. У цьому контексті важливо відзначити ключові напрацювання та теоретичні підходи видатних українських тюркологів, які зробили значний вклад у розуміння та інтерпретацію турецької мови і в розвиток української тюркології в цілому.

Одним з таких представників є лінгвіст-тюрколог, професор Сорокін Сергій Володимирович. На його рахунку налічується низка робіт, присвячених не лише граматичним але і синтаксичним аспектам турецької мови, зокрема й автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук на тему "Система мікросинтаксису турецької мови", що ознаменувала собою значний крок вперед у розробці теоретичних і методологічних основ тюркології. У своїй праці Сорокін зосереджується на аналізі мікросинтаксичних структур турецької мови, демонструючи, як вони формуються, функціонують та еволюціонують в рамках загальної синтаксичної системи. Його робота містить детальний аналіз різних типів словосполучень, їх ролі в структурі речення, а також взаємодії між різними мікросинтаксичними елементами.

Ця дисертація не тільки забезпечує глибоке теоретичне розуміння теми, але й відкриває нові перспективи для практичного застосування у викладанні турецької мови. Через свою комплексність та глибину, праця Сорокіна С. В. стала цінним внеском у

галузь тюркології, заслуговуючи на увагу вчених та студентів, які прагнуть досліджувати та вивчати турецьку мову.

Крім нього також хочеться виділити статтю Телешун К. О. про "Структурне моделювання трьохкомпонентних термінів торгівлі турецької мови". Це чи не єдина праця виконана українською тюркологинею з дослідженням особливостей творення складних багатоконпонентних спеціальних словосполучень. У своєму дослідженні, авторка провела детальний розбір формальних та структурних характеристик трьохкомпонентних лексичних одиниць у турецькій професійній мові торгівлі. Вона дослідила, як ці одиниці організовані та взаємодіють між собою, а також розробила структурні моделі цих одиниць, вказуючи на їх частоту вживання в мові. Цей аналіз не лише виявив ключові особливості трьохкомпонентних термінів, але й забезпечив цінний внесок у розуміння їх використання у фаховому спілкуванні.

Аналізуючи цілісність та еволюцію лінгвістичних досліджень, можна відмітити, що концепція "словосполучення" давно є фундаментальною у мовознавстві. Первісні основи синтаксичного аналізу слів беруть початок ще з античних часів, проте сучасне розуміння та вивчення словосполучень як окремої одиниці з'явилося значно пізніше. Це поняття, яке розвивалося паралельно з зосередженням уваги на більш великих структурних одиницях, таких як речення, отримало нове дихання з появою детальних наукових граматики у XIX столітті, зокрема завдяки працям О. Востокова.

У сучасному контексті, значний вклад у розвиток теоретичних засад турецького словосполучення внесли як зарубіжні, так і вітчизняні мовознавці, зокрема Сорокін С.В., який досліджував мікросинтаксис турецької мови, розкриваючи різноманітність і глибину синтаксичних структур. Свій внесок у розвиток тюркології також зробила українська дослідниця К. О. Телешун, яка зосередила свою увагу на аналізі трьохкомпонентних термінів у турецькій торгівельній мові, розробивши структурні моделі цих складних багатоконпонентних спеціальних словосполучень.

Однак, не дивлячись на ці напрацювання, дослідження вільноутворюваних складних груп слів все ще залишаються відкритим полем для майбутніх лінгвістичних досліджень.

1.2. Категорія словосполучення в турецькій мовній картині світу

У той час як український підхід до дослідження синтаксису здається більш визначеним та систематизованим у турецькій лінгвістиці концепція словосполучення продовжує бути предметом глибоких дискусій. Це підтверджує докторка Американського університету Гірне Ельза Алишова Демірдаг (2018), вказуючи на відсутність єдності у визначенні та класифікації груп слів у досліджуваній нами мові. Перш за все, вона акцентує на термінологічній проблемі. На сьогоднішній день лінгвісти не мають сталого терміна в сучасній турецькій мові для опису словосполучення. Найчастіше можна побачити або почути фразу *kelime grubu*, однак вона не повністю визнана граматистами як така, що використовується для позначення цього синтаксичного явища. Для прикладу професор Мерсінського університету Хуррієт Гьокдайи (2010) наголошує на формі *öbek* як на більш вживаному терміні для опису словосполучень. Однак на сучасному етапі розвитку тюркології існують й інші варіанти, як наприклад, *belirtme grubu*, *yargısız anlatım*, *sözcük öbeği* тощо. Усе це відображає неоднозначність і складність цієї теми у турецькому мовознавстві.

Через проблему термінології турецькі лінгвістичні словники не містять розлогої інформації про словосполучення.

Водночас, Зейнеп Коркмаз, яка є однією з відомих представниць тюркологічної спільноти, у своєму термінологічному словнику все таки приділила доволі значну увагу темі словосполучень, схарактеризувавши їх як вираз, котрий складається з двох або більше слів, розташованих поруч за певними правилами для створення змістового зв'язку між концепціями у реченні. Дослідниця підкреслює, що ця сукупність слів має структурну та семантичну цілісність, що дозволяє відобразити унікальний об'єкт або дію без внесення суб'єктивного судження. Коркмаз вказує на важливість словосполучень у

структуруванні мови, оскільки вони допомагають формувати чітку та зрозумілу комунікацію, відображаючи взаємозв'язок ідей та концептів у мові (Korkmaz, 2010, s. 144). Оскільки дефініція синтаксичних одиниць згадувалася в термінологічному словнику, класифікація досліджуваного матеріалу була відсутня.

Не менш відомою постаттю в турецькому тюркологічному просторі є і Лейла Карахан. Вона значно просунула розуміння концепту словосполучень, який на сьогоднішній день активно беруть за основу при роботі з мікросинтаксисом інші дослідники. Лейла Карахан (2013), визначна постать в галузі тюркології, у своїх дослідженнях, вона розглядає словосполучення як мовну структуру, що не несе в собі повної думки, але складається з ретельно впорядкованих слів згідно з встановленими лінгвістичними нормами. Ці конструкції слугують для передачі ідей, підкреслення важливих аспектів, опису якостей, станів або дій. Карахан акцентує на важливості цих мовних елементів у точному вираженні понять і концепцій, що є ключовими для зрозумілості та ефективності комунікації. Для структурованішого розуміння досліджуваної теми, вона пропонує свою класифікацію словосполучень: 1. Ізафет, 2. Ад'єктивне словосполучення, 3. Дієприкметниковий зворот, 4. Група герундія, 5. Дієприслівниковий зворот, 6. Редуplikовані словосполучення, 7. Словосполучення з часткою, 8. Слова, поєднані сполучником, 9. Словосполучення на позначення посади (чину), 10. Складне іменне словосполучення, 11. Словосполучення, що містять вигук, 12. Числові словосполучення, 13. Складені дієслова, 14. Скорочені словосполучення (Karahan, 2013, s. 39-83).

Тюрколог Сюер Екер (2021) пропонує свій підхід до вивчення найменших синтаксичних одиниць турецької мови. Він називає словосполучення *sözcük grubu* і розглядає його як процес створення мовної структури шляхом розташування кількох слів поряд для того, щоб сформувати зв'язки між різними поняттями в реченні. Він вважає це ключовим елементом у структуруванні мови, оскільки таке розташування слів дозволяє чітко та ефективно виражати зміст і взаємозв'язки між ідеями. Екер надає детальну класифікацію з 17 різних типів словосполучень, включаючи іменні групи (серед яких

виділяє як ізафети так і ад'єктивні одиниці), вирази на позначення належності, посад, числові, дієприкметникові та дієприслівникові звороти, і багато інших, вказуючи на їх різноманітність та важливість у мовному контексті. Також він один з небагатьох, виокремлює категорію сталих виразів та прислів'їв (Eker, 2021, 355-370).

Професор Мухаррем Ергін (2009) теж не обійшов тему мікросинтаксису у своїй граматиці. На його думку, словосполученням (*kelime grubu*) повинна називатись мовна конструкція, що об'єднує декілька слів у структуровану і цілісну одиницю, яка сприймається в мові як один нероздільний елемент. У розділі про види найменших синтаксичних одиниць він пропонує обширну класифікацію словосполучень, розділяючи їх на двадцять основних категорій, що охоплюють різноманітні типи повторень, зокрема точні, синонімічні, антонімічні тощо. Дослідник також звертає увагу на групи, пов'язані зі структурою речення, та частинами мов (ад'єктивні, адвербіальні). Більш того Ергін зупиняється і на комплексних номінативних та дієслівних конструкції, до складу яких зараховує складені іменники та дієслова, загалом демонструючи глибину та складність турецької мови і підкреслюючи важливість різних типів словосполучень для повноцінного розуміння та використання (Ergin, 2009, s.377-397).

На відміну від інших лінгвістів Хайдар Едіскун (1999) у своїй книзі з граматики турецької мови не виділяє словосполучення як окрему категорію для детального аналізу. Замість цього, він обговорює їх у контексті розділу, присвяченого іменним групам. Основне правило, яке він виокремлює для формування словосполучень у турецькій мові, це розташування допоміжного елемента перед головним. Що ж до класифікацій, то окрім згадки про іменні, прикметникові (ад'єктивні) групи та складені дієслова, Едіскун у своєму доробку не робить акцент на інших типах словосполучень (Ediskun, 1999, s.114).

Нуретгін Демір та Еміне Йилмаз (2010) у своєму дослідженні розглядають словосполучення як структуру, сформовану з кількох слів, що виконують єдину функцію. Вони класифікують ці мовні одиниці залежно від типу зв'язку між словами.

На відміну від інших дослідників ці лінгвісти-тюркологи виокремлюють два основні типи словосполучення за наявністю підрядного зв'язку. До першої категорії, в

якій простежується згаданий тип синтаксичної сполучуваності, вони зараховують ізафетні конструкції, серед яких є присвійні, відносні та ізафетні ланцюги, а також ад'єктивні словосполучення і фрази, що містять вигук.

У другій категорії словосполучень, котрі не мають підрядного зв'язку, Демір та Йилмаз розрізняють фрази, які визначають посади або чини, ті, котрі побудовані на відмінковому керуванні, ідіоматичні вирази, а також числові та з'єднувальні конструкції. Окрім цього вони також досліджують складені дієслова, герундіальну групу та різні дієслівні форми (Demir, & Yılmaz, 2010, s. 226).

Тахсін Бангуоглу (2019) пропонує свій термін на позначення словосполучення, що звучить як *belirtme öbekleri* ((вказівні) означальні групи). Тюрколог описує їх як вид конструкцій, де одне слово використовується для уточнення або розширення значення іншого. Він підкреслює, що кожна така група обов'язково має складатися мінімум з двох слів: одного залежного (означального) та одного основного (означуваного), наводячи при цьому приклади *odanın tavanı* (стеля кімнати), *dalgalı deniz* (хвильове море), *pek yorgun* (дуже втомлений), *geri dönmek* (повертатися назад).

Тахсін Бангуоглу (2019) класифікує словосполучення в турецькій мові на вісім основних категорій, котрі виглядають так:

Ізафети: *yatak odasının tavanı* (стеля спальної кімнати); ад'єктивні словосполучення: *bu kadın* (ця жінка); адвербіальні словосполучення: *hiç sebepsiz* (абсолютно безпідставно); словосполучення з частками: *yüze karşı* (навпроти обличчя); відмінкові словосполучення: іменні відмінкові словосполучення: *kışa hazırlık* (приготування до зими); дієслівні відмінкові словосполучення: *kar yağmak* (сніжити); словосполучення, поєднані сполучником: *zengin ama cimri* (багатий але жадібний); словосполучення, наближені до особи: з титулами: *Süleyman Paşa, Turgut Reis*; з прізвишками та прізвищами: *Bacak Salih, Yavaş Ahmet*; псевдоніми: *Recai Zade, Köprülü Zade*; складені словосполучення: що містять вигук: *A be Yusuf, Deli dana*; зі вставленою конструкцією: *Yeşilköy (eski Ayastefanos)* (Banguoğlu, 2019, s.497-519).

Інший турецький дослідник Гюнай Караагач визначає словосполучення як синтаксичні одиниці, які самі по собі не формують повні речення. Він розробив унікальну класифікацію цих мовних структур, які розділив на дві основні категорії:

Твірні словосполучення, що включають:

- групи дієслівних зворотів;
- скорочені словосполучення, які можуть бути ідіоматичними (наприклад, іменник + прикметник), а також можуть містити відмінки (іменник + відмінок) та вигуки;
- числові словосполучення;
- складені дієслова;
- словосполучення, що базуються на повторенні;
- словосполучення для вираження належності;
- речення або групи слів, які використовують сполучники;
- словосполучення, що включають власні назви.

Відмінкові словосполучення, що містять:

- словосполучення, які показують відношення, включаючи ізафети, словосполучення на позначення присвійності та словосполучення з родовим відмінком;
- якісні словосполучення або ад'єктивні словосполучення (Karağaç, 2013, s.443-498).

Веджіхе Хатібоглу (1982) робить розподіл синтаксичних структур турецької мови на дві основні групи, виходячи з їх здатності передавати судження. Вона зазначає, що вирази, які не містять судження, відіграють підтримуючу роль для тих, що містять судження. Такі вирази створюються з мінімум двох словосполучень, розташованих разом з різних причин та в різних контекстах.

Вона аналізувала вирази у 3 підгрупах. Словосполучення іменної групи: ізафети, адвербіальні словосполучення, ад'єктивне словосполучення, парні слова, словосполучення на позначення присвійності, словосполучення з вихідним відмінком, словосполучення з місцевим відмінком, словосполучення з давальним відмінком, група

з частками, група зі сполучниками, словосполучення типу прикметник + іменник + іменник або іменник + прикметник + іменник, складне словосполучення, що містить додаткове чи ад'єктивне словосполучення або прислівник. Група складених слів: У цій категорії розглядаються групи складених іменників та дієслів. Парні слова: сюди зараховують лише однойменну категорію (Natiboğlu, 1982, s. 2-95).

Ще один лінгвіст-тюрколог висловив своє бачення на тему найменших синтаксичних одиниць. Сиддик Акбайир (2013) описує словосполучення в контексті їх структури та функції в мові. Дослідник вважає їх сукупністю лексичних одиниць, які, за винятком дієслівних та прийменникових конструкцій, традиційно мають окрему форму написання. Вони виконують специфічні функції у межах речення, забезпечуючи його змістовність та структурну цілісність.

Він розглядає словосполучення в 11 групах: 1. Ізафет (двоафіксний (присвійний) ізафет, одноафіксний (відносний) ізафет, ізафетний ланцюг) 2. Словосполучення дієслівних конструкцій (герундіальна група, дієприкметниковий зворот, дієприслівниковий зворот), 3. Словосполучення з частками, 4. Адвербіальні словосполучення, 5. Ад'єктивні словосполучення, 6. Складене дієслово, 7. Словосполучення зі сполучником. 8. Словосполучення на позначення посади/ чину, 9. Числові словосполучення, 10. Парні слова 11. Сталі вирази (Акбайир, 2013, s. 96).

Співавтор книги "Türk Dili ve Kompozisyon" Гамза Зюльфікар, без жодного визначення досліджуваного нами синтаксичного явища, пропонує свою класифікацію турецьких словосполучень, виокремлюючи: 1. Складені слова, 2. Складні дієслова, 3. Словосполучення, що входять до іменної групи, 4. Парні або редуplikовані словосполучення, 5. Сталі вирази та прислів'я (Zülfikar, 2007, s.214-222).

У свою чергу, власний підхід до визначення мовних структур продемонстрував Расіх Еркул (2004), висвітливши концепцію групи слів як мовної одиниці, що об'єднує два чи більше слів. Він наголошує, що така група характеризується структурно-семантичною цілісністю, завдяки чому вона функціонує в мові як єдиний, нерозривний елемент, забезпечуючи змістовну та граматичну інтеграцію у реченні.

Та на основі цього виділяє такі типи словосполучень, як редуplikовані, слова поєднані сполучником, ад'єктивне словосполучення, ізафет, словосполучення на позначення належності, група складних лексичних одиниць, складені дієслова, числові словосполучення, словосполучення, утворені зі слів оформлених відмінковими афіксами (давального, місцевого, вихідного, родового відмінків), словосполучення з часткою, словосполучення на позначення посади (чину), словосполучення, що містять вигук, група герундія, дієприкметниковий зворот, дієприслівниковий зворот і скорочені словосполучення (Erkul, 2004, s.4).

Ахмет Бесерек (1991) також підкреслює ключову роль словосполучень у структурі мови. Він переконаний, що група слів виникає з об'єднання кількох лексичних одиниць під впливом різноманітних факторів, утворюючи єдину цілісність, відому як словосполучення. Основна функція таких груп полягає в тому, що вони функціонують як одне слово в мові. Згідно з Бесереком, словосполучення, які формують цей єдиний елемент у реченні, є невід'ємною частиною синтаксичного аналізу, оскільки розуміння та аналіз основної мовної одиниці без знання словосполучень є неповним.

Він виділяє такі групи слів: 1. Ізафети. 2. Ад'єктивне словосполучення. 3. Іменні словосполучення. 4. Словосполучення з часткою. 5. Словосполучення на позначення посади/ чину 6. Адвербіальні словосполучення. 7. Редуplikовані словосполучення. 8. Словосполучення, що містять вигук. 9. Словосполучення зі сполучниками. (Beserek, 1991, s. 28-30).

У своєму підході до розуміння мовних структур, науковець Халіль Ібрагім Уста (2000) розглядає словосполучення як лінгвістичний концепт. Він визначає їх як групи слів, що об'єднуються з метою вираження понять, які не можна передати одним словом. Також словосполучення можуть слугувати для створення функціональних компонентів у реченні, відіграючи важливу роль у формуванні його загального значення. Уста додає, що ці структури несуть важливість у мові, оскільки вони можуть містити значення, які не повністю залежать від окремих слів, що входять до їх складу. На основі своїх досліджень він створив власну класифікацію, яка виглядає так:

1. тип: залежне слово + головне слово: ізафети, ад'єктивне словосполучення, дієприкметниковий зворот, дієприслівниковий зворот, словосполучення, що містять вигук, група герундія.

2. тип: головне слово + залежне слово: словосполучення з часткою, словосполучення на позначення посади (чину), складені дієслова.

3. тип: перше слово + друге слово: редупліковані словосполучення; слова, поєднані сполучником; числові словосполучення.

4. тип: перше слово + афікс + друге слово: словосполучення ідіоматичного характеру типу іменник + прикметник, словосполучення зі знахідним відмінком, словосполучення з давальним відмінком, словосполучення з місцевим відмінком, словосполучення з вихідним відмінком, словосполучення з давальним відмінком, словосполучення з інструментальним відмінком (Usta, 2000, s. 209-216).

Уста є чи не єдиним дослідником, який висловлює думку, що класифікацією словосполучень буде більш точною з урахуванням їх структури, використання, частини мови та наявності чи відсутності сталих виразів і в наступній своїй науковій праці подає іншу класифікацію найменших синтаксичних одиниць – за типом творення:

1. тип: правильні словосполучення (згідно правил): присвійний ізафет, відносний ізафети, ад'єктивне словосполучення, Словосполучення, що містять вигук.

2. тип: неправильні словосполучення (винятки, поза правилами): словосполучення з часткою, словосполучення на позначення посади (чину), складені дієслова.

3. тип: група однорідних слів (Eş Değerli Kelime Grupları): редупліковані словосполучення; слова, поєднані сполучником; числові словосполучення.

4. тип: скорочені словосполучення: з родовим, знахідним, місцевим, вихідним, інструментальним, еквативним відмінками (Usta, 2007, s. 417-419).

Жан Дені (2012), називає словосполученням "kelime öbeği" будь-яку сукупність слів, яка утворює цілісність як з точки зору форми, так і логіки:

Словосполучення як правило має цілісне значення з логічної точки зору, а з морфологічного погляду вона, насамперед, приймає форму одного іменника ніби воно складається з одної лексем. Ми розрізняємо такі групи слів:

1. Вказівні групи слів, що складаються з двох слів, одне з яких вказує на інше: *kırmızı ev* тощо;
2. Групи слів, що містять два або більше іменника, які вказують на одну особу: *Namık Kemal Bey* тощо;
3. Групи слів, які складаються з слова, що підсилює і слова, яке підсилюється або визначає об'єкт: *bundan başka, benim için* тощо. (Deny, 2012, s. 657-658).

Цікавий підхід до вивчення словосполучень має дослідник-тюрколог Халіль Ібрагім Делідже. Лінгвіст висловлює думку, що словосполучення, утворені за допомогою афіксів чи окремих слів, можуть бути класифіковані як словосполучення з прямим відмінюванням. Це особливо стосується випадків, коли вони використовуються в реченні як елементи, що надають пояснення або додаткове уточнення. Таким чином, ці структури відіграють важливу роль у роз'ясненні змісту речення, незважаючи на спосіб їхнього утворення (Delice, 2012, s. 17).

Загалом, як можна побачити з теоретичного масиву поданого вище, підходи до вивчення та розуміння категорії словосполучень у турецькій мові є предметом глибоких дискусій серед лінгвістів. Існує значна невизначеність щодо термінології та класифікації цих мовних структур. На відміну від більш систематизованого українського підходу, турецька лінгвістика продемонструвала різноманітність поглядів на словосполучення, де дослідники використовують різні терміни, такі як "kelime grubu", "öbek", "belirtme grubu", "sözcük öbeği", для опису цієї синтаксичної одиниці. Кожен з лінгвістів, від Зейнеп Коркмаз до Халіля Ібрагіма Усти, пропонує своє бачення та класифікацію словосполучень, відображаючи багатство та складність турецької мови. Однак, це також вказує на необхідність подальшого дослідження та узгодження в турецькій мовознавчій спільноті для досягнення більшої ясності та консенсусу у цій галузі.

Висновки до Розділу 1

Опрацювавши критичну масу матеріалу щодо поглядів та досліджень по темі словосполучень у турецькій мові, ми дійшли таких висновків:

1. Поняття "словосполучення" має давню історію, яка почалася ще з античних часів. Значний внесок у розвиток цієї концепції зробив О. Востоков у XIX столітті. Це поняття еволюціонувало з часів, коли головну увагу приділяли окремим словам, до складнішої синтаксичної структури.

2. Словосполучення є ключовою синтаксичною одиницею, яка допомагає розуміти глибинну структуру мови. Вони є фундаментальними для вивчення як лексики, так і синтаксису.

3. Серед мовознавців, які доклали зусиль до розвитку теорії словосполучень, є такі вчені, як Добіаш А. В., Ріс І., Фортунатов Ф. Ф., Шахматов О.О., Блумфілд Л., та інші. Вони допомогли визначити і систематизувати різні аспекти цієї категорії.

4. Наразі існує зростаючий інтерес до багатокomпонентних словосполучень, які дозволяють глибше зануритися в синтаксичний аналіз. Це включає розробку структурних моделей та аналіз їх функціонування в мові.

5. Українські лінгвісти, такі як Сорокін та Телешун, активно займаються аналізом мікросинтаксису турецької мови. Їхні роботи відкривають нові перспективи для вивчення складних синтаксичних конструкцій та їх застосування в практичній мові.

6. Відсутності уніфікованого підходу до визначення і класифікації словосполучень серед турецьких лінгвістів. Часто використовуваними вважаються терміни "kelime grubu", "öbek", "belirtme grubu", та "sözcük öbeği", але жоден з них не є універсально прийнятим серед граматистів. Це відображається у різноманітності термінології та методологій, які використовуються в їхніх дослідженнях. Існування такої кількості термінів вказує на нестабільність у лінгвістичній термінологічній системі та потребу в її стандартизації для досягнення ясності та уніфікації в межах наукової спільноти.

7. Словосполучення розглядаються не лише як фундаментальна структурна одиниця мови, але й як інструмент для вираження більш складних ідей та концепцій. Це

підтверджується в роботах таких дослідників, як Коркмаз, Карахан, Екер, Ергін, які підкреслюють структурну та семантичну цілісність словосполучень у контексті мовної комунікації.

8. Словосполучення відіграють ключову роль у формуванні зрозумілої та ефективної мовної комунікації, допомагаючи структурувати мову і виражати складні концепти та ідеї.

9. Існує відчутна потреба у подальшому дослідженні та узгодженні в турецькій мовознавчій спільноті для досягнення більшої ясності та консенсусу у понятті словосполучення та їх класифікації.

РОЗДІЛ 2 СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДНИХ ТУРЕЦЬКИХ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ

Турецька мова, як представник тюркської групи алтайської мовної сім'ї, привертає увагу вчених своєю морфологічною різноманітністю та лексичною виразністю. Складні словосполучення в цій мові становлять важливий компонент мовної будови та відіграють ключову роль у розумінні синтаксичної структури та семантичного змісту.

При дослідженні структурних особливостей турецьких трьохкомпонентних словосполучень важливим аспектом є аглютинаційна природа мови, де морфеми додаються одна до одної для утворення нових лексичних одиниць. Це визначає мовну гнучкість та дозволяє виражати різноманітні значення в одному словосполученні. Тому їх семантична структура виявляється у великій різноманітності конструкцій, що характеризується використанням різноманітних морфем, афіксів та суфіксів, що вносять значущі відтінки до слова.

2.1. Створення структурних моделей. Їхній аналіз за частотою творення

Під час підбору фактичного матеріалу, звертали нашу увагу на словосполучення, які склалися з трьох компонентів. Друге слово мало обов'язково бути вираженим певним іменем дії (інфінітивом або усіченим інфінітивом), що при перекладі українською мовою зберігало б свою форму. Наприклад: бажання сходити в кіно, можливість поїхати на відпочинок, спосіб вирішити проблему тощо.

У результаті вибірки за вищезазначеними критеріями було отримано 110 словосполучень. На основі їхніх спільних та відмінних морфологічних ознак було виявлено 21 структурну модель. При створенні умовних позначень для такого роду моделювання за основу була взята стаття Телешун К. О. та доповнена власними позначками у зв'язку з різноманітністю структурних особливостей словосполучень та необхідністю їхньої демонстрації у формулах.

Після опрацювання критичної маси матеріалу, можемо виділити такі моделі за частотою творення:

Найчисельнішою структурною моделлю є $\mathbf{Is}_3 + \mathbf{If}_1 + \mathbf{Is}$. 26 синтаксичних номінативних одиниць (23.64% від загальної кількості, зазначеної в роботі) мають у своїй структурі головний компонент, виражений іменником з афіксом присвійності третьої особи однини, та два залежних у вигляді усіченого інфінітива та іменника з неоформленим знахідним відмінком. Для прикладу: *Vatmana tutuklama talebi* – вимога затримати Ватмана (YBG-7.12.2022 s.3), *para kazanma vaadi(yle)* – обіцянка заробити грошей (YBG-7.12.2022 s.3), *uyum sağlama kabiliyeti* – здатність забезпечувати гармонію (YBG-7.12.2022 s.5), *alım uyarma arzusu* – бажання здійснити покупку (YBG-7.12.2022 s.7), *zaferler elde etme kabiliyeti(ne)* – здатність здобути перемогу (YBG-7.12.2022 s.8), *fon gönderme kararı(nı)* – рішення надати фінансування (YBG-7.12.2022 s.11).

Другою за чисельністю утворень трьохкомпонентних словосполучень варто назвати модель, що сформульована як: $\mathbf{Is}_2 + \mathbf{If}_1 + \mathbf{Is}$. На основі головного компонента у вигляді іменника з афіксом присвійності третьої особи однини разом з допоміжним усіченим інфінітивом та іменником оформленим афіксом знахідного відмінка було створено 21 синтаксична одиниця, що становить 19,09% від загальної кількості матеріалу, представленого у роботі. Приклад словосполучень, побудованих за цією формулою: *hükümeti kurma görevi(ni)* – завдання створити уряд (KG-30.10.2022, s.6), *savaşı sürdürme kabiliyeti(ni)* – здатність продовжувати війну (YBG-7.12.2022 s.11), *kuruluşu seçme hakkı* – право обирати установу (YBG-7.12.2022 s.11), *kendini koruma hakkı* – право себе захищати (YBG-7.12.2022 s.12), *kelimesini belirleme vakti* – час визначити слово (YBG-7.12.2022 s.16), *gözenekleri açma özelliği(ne)* – особливість відкривати пори (YBG-7.12.2022 s.21), *film izleme şansı* – шанс подивитися фільм (CG-29.09.2023 s.12).

Під час аналізу нами було виявлену ще одну модель, частота використання якої не поступається попередній формулі (також 21 синтаксична одиниця або 19,09% від

загальної кількості, вказаної у роботі). Виглядає вона так: $\dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}_1 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{f}_1 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}$. Вона досить схожа з двома попередніми моделями і відрізняється лише морфологічними особливостями допоміжного іменника. У цій формулі залежний елемент може приймати будь-який непрямий відмінок, крім називного. Наприклад: Ali'den ayrılmama kararı – рішення не розлучатися з Алі (KG-30.10.2022, s.12), ilişkiye girememe durumu – стан не вступати у відносини (KG-30.10.2022, s.12), suçundan tutuklama talebi(yle) – вимога затримати через провину (YBG-7.12.2022 s.3), pazarlarına girme noktası(nda) – питання виходу на ринки (YBG-7.12.2022 s.7), 16'ya kalma hedefleri(nin) – цілі залишитися в 16, hapse girme meselesi – проблема потрапити у в'язницю (TRG-29.09.2023 s.4).

Порівняно з першими трьома схемами творення решта 19 не є надто поширеними у використанні. Одна з таких структурних моделей на відміну від попередніх в якості допоміжного компонента має у своєму складі прислівник і усічений інфінітив. У даному випадку мова йде про $\mathbf{Zf} + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{f}_1 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}$. Відмінність цієї формули лише у заміні другорядної самостійної частини мови. Для прикладу: kanuni düzenleme ihtiyacı – потреба законно врегулювати (TRG-29.09.2023 s.11), kolay oynama imkânı – можливість легко грати (TRG-29.09.2023 s.14), iyice inceleme imkânı – можливість гарно дослідити (BG-KK s.16). За нашими розрахунками кількість трьохкомпонентних словосполучень цієї структурної моделі дорівнює 8, що становить 7,27% від загальної кількості накопиченого матеріалу.

Серед інших формул варто виділити і модель типу $\dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}_4 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{f}_3 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}$. Хоча вона і не так часто використовується (нам вдалося знайти лише 4 приклади таких словосполучень, що дорівнює 3,63% від усіх зібраних синтаксичних одиниць), однак вона відрізняється не лише іменником з неоформленим родовим відмінком, але і формою усіченого інфінітива, який у цьому випадку приймає афікс присвійності (у нашому випадку, це афікс присвійності третьої особи однини). Наприклад: vergi alınması istemi – бажання стягнути податок (KG-30.10.2022, s.4), öğün verilmesi çağrısı – заклик надати їжу (CG-29.09.2023 s.3).

Дуже схожою на попередню модель є формула $\dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}_1 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{f}_3 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}$. Ці два вирази обидва мають однакову частоту використання (4 синтаксичні одиниці – 3,63% від всього

матеріалу) і два однакових компоненти, крім допоміжного іменникового елемента, який у цій формулі може набувати афікса будь-якого непрямого відмінка, крім знахідного. До цієї групи ми зарахували такі словосполучення, як *testlerin hızlandırılması baskısı* – тиск щоб пришвидшити тестування (YBG-7.12.2022 s.16), *yürütmenin durdurulması kararı* – рішення зупинити провадження (CG-29.09.2023 s.10), *festivalden çekilmesi kararı(nın)* – рішення відмовитися від участі у фестивалі (TRG-29.09.2023 s.10).

Наступною моделлю, яку ми виокремили, стала $\mathbf{Is}_e + \mathbf{If}_1 + \mathbf{Is}$. Вона відрізняється своїм допоміжним компонентом, вираженим іменником з часткою (згідно української лінгвістичної традиції) або з інструментальним відмінком, як розглядають тюркологи. У ході дослідження було виявлено 3 складних словосполучення, котрі відповідають згаданій схемі, що прирівнюється 2,73% від усього матеріалу, у зв'язку з чим можна зробити висновок про невисоку частоту використання цієї формули. Приклади відповідних синтаксичних одиниць: *sorunla başa çıkma yolları(nı)* – способи вирішити проблему (KG-30.10.2022, s.12), *layıkıyla yerine getirme kararlığı(yla)* – рішучість здійснити з гідністю (YBG-7.12.2022 s.5), *evrenle birleştirme sanatı* – мистецтво поєднувати зі Всесвітом (AA-M s.8).

У формулі $\mathbf{Is}_3 + \mathbf{If}_4 + \mathbf{Is}$ можна побачити другорядний іменниковий елемент в неоформленому знахідному відмінку та усічений інфінітив, котрий не лише приймає афікс присвійності, як ми відмічали в інших виразах, а ще і афікс родового відмінку, утворюючи таким чином присвійний ізафет разом з головним компонентом. Попри незначний рівень вжитку словосполучень цієї структурної моделі (3 синтаксичні одиниці – 2,73% від усього матеріалу, представленого в роботі), нашу увагу привернув факт оформлення усіченого інфінітива родовим відмінком, що могло б бути спричинене використанням афікса присвійності. З іншого ж боку, ми маємо інші моделі, де є той самий афікс, але елементи утворюють між собою лише відносний ізафет. З огляду на надану інформацію, можемо навести такі приклади словосполучень цієї структури: *yatırım almasının sebebi* – причина отримати інвестиції (YBG-7.12.2022 s.10), *bilet*

almasının vakti – час купити квиток (TRG-29.09.2023 s.2), masal dinletmesinin nedeni – причина змушувати слухати казки (CG-29.09.2023 s.12) .

Маємо ще одну модель $\dot{\mathbf{I}}s_1 + \dot{\mathbf{I}}f_2 + \dot{\mathbf{I}}s$, за якою утворені 3 турецькі трьохкомпонентні словосполучення, що у відсотковому відношенні становлять 2,73% усіх досліджуваних синтаксичних конструкцій. У її складі крім головного компонента, який має незмінні морфологічні характеристики у всіх структурних виразах, представлених у нашій кваліфікаційній роботі, маємо усічений інфінітив, оформлений лише афіксом родового відмінку, та іменник, що може приєднувати афікси будь-якого непрямого відмінка, крім знахідного. Наприклад: (bağışıklık) sistemine sahip olmanın temelleri – основи, щоб мати імунну систему (YBG-7.12.2022 s.21), AK Parti'den kurtarmanın yolu – спосіб врятувати від партії Справедливості та розвитку (CG-29.09.2023 s.5), ona yanaşmanın yolu – спосіб до нього наблизитись (BG-KK s.16).

До 5 інших моделей, нам вдалося підібрати лише по два приклади використання трьохкомпонентних словосполучень (1,82% від усієї кількості досліджуваних синтаксичних конструкцій). Однією з таких формул є $\dot{\mathbf{I}}s_3 + \dot{\mathbf{I}}f_2 + \dot{\mathbf{I}}s$, що являє собою головний іменниковий елемент, оформлений афіксом присвійності третьої особи однини, усічений інфінітив з приєднаним афіксом родового відмінка та допоміжний іменник із неоформленим знахідним. Наприклад: seferberlik başlatmanın gerekliliği – необхідність розпочати мобілізацію (YBG-7.12.2022 s.1), haber paylaşmanın geliri(nin) – прибуток з поширення новин (YBG-7.12.2022 s.16).

На противагу попередній формулі, де залежний іменниковий елемент стоїть у неоформленому знахідному відмінку, нам вдалося виокремити іншу формулу, яку використовують в мовленні з такою ж частотою, але в складі якої є другорядний іменник оформлений акузативом: $\dot{\mathbf{I}}s_2 + \dot{\mathbf{I}}f_2 + \dot{\mathbf{I}}s$. Для демонстрації цієї моделі можемо навести такі приклади: kendimizi kandırmanın gereği – необхідність себе обманути (ÇM-YGO s.31), kendini kaybetmiş olmanın acısı(nı) – біль втрати себе (AA-M s.3).

Структурна модель $\dot{\mathbf{I}}s_4 + \dot{\mathbf{I}}f_4 + \dot{\mathbf{I}}s$ теж є досить цікавою, хоча і не користується популярністю у вживанні (2 словосполучення, що становлять 1,82% від усього

фактичного матеріалу, запропонованого у цій кваліфікаційній роботі). Ця формула характеризується другорядним іменниковим елементом у неоформленому родовому відмінку, що утворює ізафетний ланцюг разом з усіченим інфінітивом, до якого приєднані афікси присвійності й родового відмінку, та головним елементом словосполучення. Приклади синтаксичних конструкцій зазначеної структурної моделі виглядають так: *çocuk olmamasının sebebi* – причина відсутності дитини (KG-30.10.2022, s.12), *üretim alanı oluşmasının tehlikeleri* – небезпеки утворення виробничих місцевостей (CG-29.09.2023 s.3).

У інших структурних моделях як $\dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}_1 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{f}_2 + \mathbf{Bt} + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}$, $\dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}_3 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{f}_2 + \mathbf{Bt} + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}$ та $\dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}_2 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{f}_2 + \mathbf{Bt} + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}$ теж простежується додавання афікса родового відмінка до другого компонента, вираженого усіченим інфінітивом. Однак як можна побачити зі схем між серединним та головним елементом трьохкомпонентного словосполучення присутній неозначений артикль *bir*, що може стати цілком логічним обґрунтуванням для побудови словосполучення шляхом двоафіксного ізафета. Приклад словосполучень: *evden kaçmanın bir yolu(nu)* – спосіб втекти з дому (BG-KK s.14), *ona yardım etmenin bir yolu* – спосіб їй допомогти (BG-KK s.101), *onu getirmenin bir yolu(nu)* – спосіб привести його (BG-KK s.8), *kocasını geri almanın bir yolu(nu)* – спосіб повернути чоловіка (BG-KK s.15), *ilişki kurmanın bir yolu(nu)* – спосіб будувати стосунки (BG-KK s.14).

Усі моделі наведені вище більше чи менше мали спільні ознаки, і частотність їхнього використання залежала від багатьох факторів. Однак ми б хотіли відзначити ще шість останніх структурних моделей, які не отримали свого широкого вжитку (під час нашого дослідження було виявлено лише по одному прикладу, що у відсотковому відношенні дорівнює 0,91% від усієї кількості трьохкомпонентних синтаксичних конструкцій, поданих у роботі) і порушують загальну тенденцію до побудови словосполучення:

1. Модель з використанням прислівника і усіченого інфінітива з оформленим родовим відмінком: $\mathbf{Zf} + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{f}_2 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}$, *en verimli şekilde kullanmanın yolu(nun)* – спосіб найпродуктивнішого використання (YBG-7.12.2022 s.11);

2. Модель з використанням прикметника і усіченого інфінітива, до якого приєднані афікси присвійності та родового відмінка: **Sf + İf₄ + İs**, *mutlu olmasının öneti* – важливість бути щасливим (YBG-7.12.2022 s.13);
3. Модель з використанням двох усічених інфінітивів: один з яких набуває афіксу родового відмінка, а серединний елемент – лише афікс присвійності, утворюючи при цьому ізафет: **İf₂ + İf₃ + İs**, *yürütmenin durdurulması kararı* – рішення зупинити провадження (CG-29.09.2023 s.10);
4. Модель, де серединним компонентом виступає не усічений, а звичайний інфінітив на інфінітив -mak/-mek: **İs₁ + İf₀ + İs**, *teste götürmek bahanesi(yle)* – привід відвести на здачу аналізів (TRG-29.09.2023 s.3);
5. Модель, де взагалі не демонструється зв'язок між залежними словами, хоча він точно є і має бути оформлений ізафетом. Натомість маємо формулу **İs₄ + İf₁ + İs**, де другорядний іменниковий елемент стоїть в неформленому родовому відмінку, а усічений інфінітив без жодного додаткового афіксу, *gebelik oluşma ihtimali* – можливість завагітніти (KG-30.10.2022, s.12).
6. Єдина модель у нашому дослідженні, головний компонент якої не приймає афікс присвійності в кінці: **İs₂ + İf₅ + İs₀**. Як видно зі схеми, зв'язок з серединним елементом демонструється за рахунок оформлення усіченого інфінітива афіксом давального відмінка, *hükümeti ortadan kaldırmaya teşebbüs* – спроба прибрати уряд (TRG-29.09.2023 s.1).

Завдяки подальшому аналізу результатів структурного моделювання складних трьохкомпонентних словосполучень у сучасній турецькій мові нам вдалося виявити кілька цікавих з наукової точки зору моментів. Перше спостереження, яке привернуло увагу, це морфологічні ознаки серединного компонента в межах мікросинтаксичних конструкцій. У результаті глибшого опрацювання матеріалу, було виявлено, що частіше утворюються трьохкомпонентні словосполучення, з серединним елементом, вираженим усіченим інфінітивом з оформленим родовим відмінком. Така особливість простежується у 7 структурних моделях, що становить 33,3% від усіх конструкцій. На

підтвердження можемо надати кілька прикладів з різних моделей, де вторинний елемент має зазначені нами морфологічні ознаки: (bağışıklık) sistemine sahip olmanın temelleri – основи, щоб мати імунну систему (YBG-7.12.2022 s.21), masal dinletmesinin nedeni – причина змушувати слухати казки (CG-29.09.2023 s.12), kendimizi kandırmanın gereği – необхідність себе обманути (ÇM-YGO s.31). Також майже з однаковою частотою (6 син. од., що складає 28,57% від загальної кількості виокремлених нами схем) зустрічається використання простого усіченого інфінітива неускладненого жодним афіксом. Наприклад: merkez uyarma planı – план створити центр (YBG-7.12.2022 s.12), ölç alma duyguları – відчуття отримати помсту (CG-29.09.2023 s.2), fazla yaptırma isteği – бажання робити більшим (YBG-7.12.2022 s.21).

За найменш продуктивними структурними моделями (4,76%) утворюються словосполучення, серединний компонент яких виражений звичайним інфінітивом (teste götürmek bahanesi(yle) – привід відвести на сдачу аналізів (TRG-29.09.2023 s.3)) або усіченим інфінітивом оформленим непрямыми відмінками (hükümeti ortadan kaldırmaya teşebbüs – спроба прибрати уряд (TRG-29.09.2023 s.1)).

Іншим важливим спостереженням було використання морфологічних ознак першого другорядного елемента. За результатами проведеного дослідження, ми встановили, що найбільш продуктивною структурною моделлю є та, в котрій перший елемент виражений іменником чи займенником оформленим непрямим відмінком крім знахідного. Кількість таких структурно-синтаксичних схем дорівнює 5, що відповідає 23,81% від числа усіх конструкцій. Як приклад можна навести такі словосполучення: görevden ayrılma kararı – рішення зійти з посади (CG-29.09.2023 s.11), (Zengilan-Zengezur) hattına yerleştirme gayreti – зусилля розмістити на лінії (Зенгілян-Зенгезур) (TRG-29.09.2023 s.7).

Такою ж частотністю творення відзначилися словосполучення зі структурними моделями, де перший залежний компонент виражений іменником або займенником з оформленим або неформленим знахідним відмінком. Частка утворених синтаксичних конструкцій за кожною з цих двох схем складає 19,05%. Прикладом, що демонструє

зазначені морфологічні ознаки другорядного іменникового компонента, можуть слугувати такі синтаксичні конструкції: ders programlarını kişiselleştirme fırsatı – можливість персоналізувати програми уроків (CG-29.09.2023 s.13), suyu nakletme görevi – обов'язок доставляти воду (BY-MS s.101), karar verme mekanizması – механізм приймати рішення (CG-29.09.2023 s.10), marka ölçümleme programı – програма оцінювання марки (YBG-7.12.2022 s.7).

Серед малопродуктивних структурних схем, відсоток яких не перевищує 4,76%, варто відмітити словосполучення з другорядним елементом вираженим іменником з використанням будь-якої частки. Наприклад:) – рішучість здійснити з гідністю (YBG-7.12.2022 s.5), evrenle birleştirme sanatı – мистецтво поєднувати зі Всесвітом (AA-M s.8).

Підсумовуючи проведене дослідження трьохкомпонентних словосполучень в сучасній турецькій мові, можна констатувати, що аналіз різноманітності морфосинтаксичних структур виявив значну гнучкість та складність мовних конструкцій. Особливу увагу привертає розмаїтість формул утворення словосполучень, що всесторонньо відображає лінгвістичні особливості турецької мови. Результати дослідження відкривають нові перспективи для подальших мовознавчих розвідок та глибшого розуміння функціонування трьохкомпонентних словосполучень у турецькій мовній системі.

2.2. Класифікація за типом синтаксичного зв'язку. Український лінгвістичний погляд на складні турецькі конструкції

Класифікація словосполучень за типами підрядного зв'язку є важливим аспектом синтаксичного аналізу, який дозволяє визначати взаємозв'язок слів та їхню структурну організацію в реченні.

За загальною лінгвістичної традицією існують три основні способи синтаксичного зв'язку: керування, прилягання, узгодження.

Прилягання – це тип підрядного зв'язку, де слова пов'язані між собою лише за змістом. Наприклад: відпочивати (коли?) влітку.

Керування – це тип підрядного зв'язку, при якому залежне слово набуває відмінка, який від нього вимагає головне слово, наприклад: читати (кого? що?) книгу. У прикладі головний елемент, виражений дієсловом, вимагає від залежного знахідного відмінку. Через аглютинативну природу досліджуваної мови а також наявністю оформленого і неформленого знахідного відмінка, при аналізі турецьких словосполучень ми маємо справу з двома типами керування: повним і не повним. При повному керуванні простежується оформлення залежного слова відмінковим афіксом. Так, для прикладу, словосполучення *gerçeği öğrenmek* (дізнатися правду) утворене на основі повного керування, оскільки другорядний елемент має афікс знахідного відмінка, який вимагало дієслово, як головний член мікросинтаксичної конструкції. Прикладом виразу з неповним керуванням можна навести вислів *su içmek* (пити воду), де залежне слово *su* має неформлений знахідний відмінок, що відрізняє його від звичайного, зазначеного нами вище типу повного підрядного зв'язку.

Узгодження – це такий тип синтаксичного зв'язку, в якому залежне і головне слово співпадають в роді, числі та відмінку. Для прикладу, у словосполученні смачна (яка?) страва, обидва члени мікросинтаксичної конструкції стоять в однині називного відмінка, жіночого роду, що демонструє їхнє узгодження між собою. У турецькому синтаксисі такий тип підрядного зв'язку може бути виражений двома видами словосполучення типу іменник + іменник характерних саме аглютинативним мовам, що має назву ізафет. Для створення присвійного або відносного ізафету ключовим є використання афікса родового відмінка (для оформлення залежного слова) та афікса присвійності третьої особи однини (для головного). Проте якщо в першому двоафіксовому словосполученні можна виокремити два зазначені вище афікси, то у другому одноафіксовому ізафеті ми знаємо про наявність родового відмінка, але не бачимо його морфологічної оформленості. Завдяки такій лінгвістичній особливості для визначення типу синтаксичного зв'язку існують два типи узгодження: повне і неповне. Для прикладу, у турецькій мікросинтаксичній конструкції *kadının çantası* (сумка жінки), можна виокремити афікс родового відмінка *-ın* та афікс присвійності третьої особи однини *-(s)ı*,

з чого можна зробити висновок, що наше словосполучення має повне узгодження. Однак аналізуючи *kadın çantası* (жіноча сумка), стає очевидним, що тут маємо справу з неповним узгодженням оскільки відсутній афікс родового відмінка, що оформлює залежне слово.

Під час аналізу турецьких трьохкомпонентних словосполучень за типом їхнього підрядного зв'язку ми виявили 10 моделей зі 110 елементів фактичного матеріалу.

Найчастотнішою формулою творення за способом підрядного зв'язку стала модель **повне керування + неповне узгодження**. За даними нашого аналізу 46 найменших синтаксичних одиниць створені на основі цих способів, у зазначеній нами послідовності, що становить 41,82% від усього зібраного матеріалу. До цієї групи творення ми зарахували словосполучення, що будуються за такими структурними моделями як $\dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}_2 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{f}_1 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}$, $\dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}_1 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{f}_1 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}$ та $\dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}_e + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{f}_1 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}$. Наприклад: *kendini affettirme bahanesi* – причина змусити себе пробачити (BG-KK s.19), *Nuray'ı elde etme çabası* – намагання підкорити Нурай (TRG-29.09.2023 s.2), *evde yaşama şansı* – шанс жити вдома (ÇM-YGO s.28).

Другою за частотою використання можна відмітити словосполучення, створені на основі способів **неповне керування + неповне узгодження**. Частка синтаксичних конструкцій, що підходять під цю схему підрядного зв'язку, складає 23,64% від усього опрацьованого масиву словосполучень. На нашу думку цей відсоток є досить високим, зважаючи на те, що неповним керуванням у турецькій мові ми можемо охарактеризувати лише зв'язок між залежним і головним компонентами мікросинтаксичних конструкцій, який виникає за рахунок неоформленого знахідного відмінку. Під цією категорією було розглянуто словосполучення типу $\dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}_3 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{f}_1 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}$. Ось приклади використання зазначених нами способів підрядного зв'язку: *tasarım geliştirme işi* – завдання покращити проєкт (TRG-29.09.2023 s.4), *şeyler öğretme çabası* – намагання чомусь навчити (TRG-29.09.2023 s.4), *hekim seçme özgürlüğü* – свобода обирати лікаря (YBG-7.12.2022 s.11).

У ході дослідження нами також було виявлено ще дві моделі творення, що використовуються з однаковою частотою (9 синтаксичних одиниць, що дорівнюють 8,18% від усього фактичного матеріалу). Перша конструкція виглядає як **повне керування +**

повне узгодження. Вона характеризується наявністю усіх необхідних афіксів між кожними компонентами досліджуваних структур. За нашими висновками до групи, яка утворюється за цією схемою можна зарахувати ті синтаксичні одиниці, структурні моделі яких виглядають так: $\dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}_1 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{f}_2 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}$ (ona yanaşmanın yolu – спосіб до нього наблизитись (BG-KK s.16)), $\dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}_1 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{f}_2 + \mathbf{Bt} + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}$ (ona yardım etmenin bir yolu – спосіб їй допомогти (BG-KK s.101)), $\dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}_2 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{f}_2 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}$ (kendini kaybetmiş olmanın acısı(nı) – біль втрати себе (AA-M s.3)), $\dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}_2 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{f}_2 + \mathbf{Bt} + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}$ (kocasını geri almanın bir yolu(nu) – спосіб повернути свого чоловіка (BG-KK s.15)).

Не менш цікавою нам видалася і друга модель, що зустрічається в текстах газетно-публіцистичного та художнього стилів з такою ж частотністю що і попередня. Вона виглядає так: **прилягання + неповне узгодження.** Особливістю цієї формули є перший тип зв'язку, який демонструється лише за змістом, що не дуже характерно для турецької мови. У нашому випадку прилягання можливе лише в тій частині складних трьохкомпонентних словосполучень, де перший залежний компонент виражений прислівником прилягає до усіченого інфінітива за схемою: $\mathbf{Zf} + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{f}_1 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}$. Наприклад: üst üste kazanma ihtimali – ймовірність перемагати підряд (YBG-7.12.2022 s.15), yüz yüze görüşme yöntemi – спосіб зустрітись віч на віч (YBG-7.12.2022 s.7).

Сюди ж ми вважаємо за потрібне додати і такий тип словосполучення як $\dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}_4 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{f}_1 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}$, що насправді є досить специфічним і може мати дещо дискусійний характер. Синтаксична конструкція gebelik oluşma ihtimali – можливість завагітніти (KG-30.10.2022, s.12) сама по собі має достатньо специфічну будову, яка викликає ряд суперечностей, для прикладу щонайменше щодо неформлення віддієслівного ім'я oluşma афіксом присвійності, щоб продемонструвати зв'язок між ним та іменником gebelik і тим самим дозволити визначити перший тип підрядного зв'язку як неповне узгодження, що було б цілком логічним. Однак враховуючи те, що ми бачимо і на що можемо опиратися, на даний момент, ми вирішили класифікувати цей тип словосполучень до групи **прилягання + неповне узгодження.**

Інша модель творення, яку нам вдалося виокремити в ході аналізу нашого фактичного матеріалу, характеризується узгодженим зв'язок між усіма компонентами. Водночас між першим та серединним другорядним елементом простежується неповний синтаксичний зв'язок, а між серединним другорядним і кінцевим головним компонентом словосполучення повний, що можна зобразити схемою: **неповне узгодження + повне узгодження**. Хочемо зазначити, що вона є однією з дискусійних категорій, оскільки вона виникла на перетині сумнівів і гіпотез. Загальна кількість синтаксичних конструкцій, що, на нашу думку, утворюються за цією схемою складає 6 одиниць, що дорівнює 4,55% від усього фактичного матеріалу. Серед них є модель **İs₄ + İf₄ + İs**, яка без сумніву відповідає необхідним критеріям класифікації. Наприклад: üretim alanı oluşmasının tehlikeleri – небезпеки утворення виробничих місцевостей (CG-29.09.2023 s.3)

Водночас нами було прийнято рішення зарахувати один структурний тип словосполучень, що може викликати певні дискусії – це **İs₃ + İf₄ + İs**, в котрому під сумнів ставиться перший тип синтаксичного зв'язку. Якщо навести приклад словосполучення з моделі згаданої спочатку, *bilet almasının vakti* – час купити квиток (TRG-29.09.2023 s.2), то варто звернути особливу увагу на перші два компоненти мікросинтаксичної конструкції. Загалом фраза *bilet alması* за типом підрядного зв'язку схожа на неповне керування. Однак, на нашу думку, це твердження є не дуже коректним, оскільки усічений інфінітив дієслова *al-* оформлений афіксом присвійного відмінка, котрий свідчить про наявність ізафету. А так як залежне слово *bilet* не має при собі очевидних морфологічних ознак оформлення відмінковим афіксом, то у цьому випадку мова може йти лише про одноафіксне словосполучення, що нашою думкою про неповне узгодження. Також не менш цікавим є використання активного стану дієслова *al-* разом з доданим афіксом присвійності поряд з іменником *bilet*, котрий не виконує дію самостійно, тобто є об'єктом виконання дії, що спричиняє певні граматичні невідповідності. Хоча опрацювавши низку матеріалів з великою вірогідністю можемо зазначити, що при переведенні *al-* в пасивний стан, ми мали б справу з повним

узгодженням, тому що й іменник в такому разі набув би свого афікса родового відмінка, як це видно в прикладах інших схожих моделей.

Тим не менше орієнтуючись на наявні структурно-морфологічні показники, ми дійшли висновку, що $\dot{I}s_3 + \dot{I}f_4 + \dot{I}s$ має **неповне узгодження + повне узгодження**.

Також ми знайшли приклади словосполучень, в яких навпаки перші два елементи поєднані способом повного узгодження, а серединний та головний елементи на неповному. Вказаний щойно вид моделі є не дуже частотним (4 синтаксичні одиниці, що становить 3,64% від усього фактичного матеріалу). Під критерії категорії **повне узгодження + неповне узгодження** підходять мікросинтаксичні конструкції таких структурних схем: $\dot{I}s_1 + \dot{I}f_3 + \dot{I}s$ та $\dot{I}f_2 + \dot{I}f_3 + \dot{I}s$. Наприклад: Yusuf Tekin'in yanıtlaması istemi – бажання, щоб Юсуф Текін надав відповідь (CG-29.09.2023 s.3), festivalden çekilmesi kararı(nın) – рішення відмовитися від участі у фестивалі (TRG-29.09.2023 s.10).

З такою частотністю (3,64%) зустрічаються й інші конструкції, але вже з подвійним неповним узгодженням, тобто типом **неповне узгодження + неповне узгодження**. Яскравим прикладом цієї категорії словосполучень можуть слугувати синтаксичні одиниці зі структурою $\dot{I}s_4 + \dot{I}f_3 + \dot{I}s$: mecburiyeti getirilmesi kararı – рішення зробити примусово (TRG-29.09.2023 s.1), kalp durması teşhisi – діагноз зупинки серця (KG-30.10.2022, s.16).

Наступним за частотністю використання ми виявили **неповне керування + повне узгодження**. Його частка порівняно з іншими категоріями доволі незначна, оскільки становить всього 2,73% від усіх зібраних нами словосполучень. Серед структурних моделей, було знайдено дві найбільш підходящі, що будуються за таким зразком синтаксичного зв'язку: $\dot{I}s_3 + \dot{I}f_2 + \dot{I}s$ (seferberlik başlatmanın gerekliliği – необхідність розпочати мобілізацію (YBG-7.12.2022 s.1), haber paylaşmanın geliri(nin) – прибуток з поширення новин (YBG-7.12.2022 s.16)) та $\dot{I}s_3 + \dot{I}f_2 + \mathbf{Bt} + \dot{I}s$ (ilişki kurmanın bir yolu(nu) – спосіб будувати стосунки (BG-KK s.14)).

Серед найменш продуктивних моделей за типом підрядного зв'язку було відзначено дві. Перша з них звучить як **прилягання + повне узгодження**. Оскільки з

усього масиву нам вдалося підібрати лише дві синтаксичні одиниці, що дорівнює 1,82%, можна стверджувати, що тут маємо справу з досить особливими типами а також їхньою послідовністю. Щодо структурних моделей, які характеризуються таким видом сполучуваності, то наявність прилягання вже підказує, що сюди варто зарахувати словосполучення, де один з елементів виражений прислівником, а усічений інфінітив разом з головним словом утворювали присвійний двоафіксний ізафет. Під таку характеристику нам підходять синтаксичні конструкції типу $Zf + If_2 + Is$ (en verimli şekilde kullanmanın yolu(nun) – спосіб найпродуктивнішого використання (YBG-7.12.2022 s.11)).

Сюди ж нами було зараховано ще один тип словосполучень, який дещо наштовхнув на роздуми. Це приклад *mutlu olmasının önemi* – важливість бути щасливим (YBG-7.12.2022 s.13), створений за схемою $Sf + If_4 + Is$, де перший другорядний елемент виражений прикметником. Серед питань, що турбували під час аналізу цього словосполучення, найбільше цікавила причина оформлення усіченого інфінітива дієслова *ol-* афіксом присвійності третьої особи однини, що зазвичай використовується в результаті взаємодії двох іменників. Таке використання ми можемо пояснити лише вказівкою на певного суб'єкта, який вже був попередньо зазначений у тексті. Тому керуючись цією логікою зазначену структурну модель і відповідно словосполучення, що їй належать, було розглянуто в категорії **прилягання + повне узгодження**.

Найменш продуктивною (0,91% від усієї кількості складних синтаксичних одиниць) у нашому випадку виявилася конструкція з повним керуванням в обох частинах трьохкомпонентного словосполучення. Про існування моделі **повне керування + повне керування** ми дізналися завдяки одному єдиному демонстративному прикладу, утвореному за структурною моделлю $Is_2 + If_5 + Is_0$. У словосполученні *hükümeti ortadan kaldırmaya teşebbüs* – спроба прибрати уряд (TRG-29.09.2023 s.1) перше керування між елементами демонструє оформлений знахідний відмінок іменника *hükümet*, яке вимагало віддієслівне ім'я *ortadan kaldırma*. Другий подібний зв'язок простежується в

оформленні вже усіченим інфінітивом давального відмінка, якого вимагало головне слово *teşebbüs*.

Загалом дослідивши структурні трьохкомпонентні словосполучення на тип підрядного синтаксичного зв'язку, ми помітили, що в 90% розглянутого матеріалу синтаксичних схем головне слово, яке за правилами турецького синтаксису стоїть в постпозиції, поєднується з серединним компонентом за допомогою узгодження. 50% з них виражені неповним і 40% повним зазначеним підрядним типом зв'язку.

2.3. Гіпотези щодо закономірностей творення трьохкомпонентних словосполучень в турецькій мові

Працюючи над певною граматичною темою будь-якої мови, ми прекрасно розуміємо, що все має своє пояснення і причину використання. Турецька мова не є виключенням з цього правила. А враховуючи ще і її типологічну природу, то безумовно використання того чи іншого афікса обґрунтоване певним правилом і несе в собі певну закономірність.

Під час нашого дослідження виокремлюючи ту чи іншу структурну модель ми намагалися знайти своєрідну системність та визначити особливості їхнього творення.

Наприклад можемо простежити закономірність оформлення усіченого інфінітива родовим відмінком у синтаксичних конструкціях побудованих за схемами $\dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}_2 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{f}_2 + \mathbf{Bt} + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}$ (*onu getirmenin bir yolu(nu)* – спосіб привести його (BG-KK s.8)), $\dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}_3 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{f}_2 + \mathbf{Bt} + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}$ (*ilişki kurmanın bir yolu(nu)* – спосіб будувати стосунки (BG-KK s.14).) та $\dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}_1 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{f}_2 + \mathbf{Bt} + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}$ (*evden kaçmanın bir yolu(nu)* – спосіб втекти з дому (BG-KK s.14)). Якщо уважно придивитися як до зазначених структурних моделей так і до самих словосполучень, то можна побачити в них спільну тенденцію використання неозначеного артикля *bir*. Його позиція в словосполученні, де він стоїть перед головним словом, з одного боку підкреслює індетермінативну складову останнього компонента, але з іншого слугує цілком логічним поясненням оформлення усіченого інфінітива родовим відмінком,

оскільки воно розриває словосполучення типу іменник + іменник, що регулюється граматичними правилами.

Також у ході дослідження ми помітили, що серединний елемент турецьких складних трьохкомпонентних конструкцій майже з однаковою частотністю використовується як з оформленим так і неоформленим родовим відмінком, утворюючи в першому випадку присвійний (двоафіксний) (*haber paylaşmanın geliri(nin)* – прибуток з поширення новин (YBG-7.12.2022 s.16)), а в другому відносний (однафіксний) (наприклад, *toplumumuza katkıda bulunma isteğimiz* – наше бажання зробити внесок в наше суспільство (CG-29.09.2023 s.13)) ізафети.

Серед факторів, які можуть впливати на вибір мовця щодо того, яку граматичну форму використати в тому чи іншому багатоконпонентному словосполученні, варто безумовно відзначити в першу чергу людський чинник, оскільки кожен індивідуальний вибір в мовленні відображає не лише особисті переваги, але й ширший контекст когнітивних процесів та соціолінгвістичних факторів. Людський мозок, обробляючи мовну інформацію, вибирає варіанти, які найкраще відповідають поточному комунікативному наміру, враховуючи такі аспекти, як соціальний контекст, інтенцію висловлювання, стилістичні особливості ситуації спілкування та культурні норми, які є прийнятними на його суб'єктивну думку.

Окрім цього ми також переконані, що при виборі конструкції може враховуватися і семантична інтенція і комунікативна мета, якої хоче досягти мовець використовуючи різні граматичні форми. Усім тюркологам відомо, що у присвійному ізафеті залежне слово оформлене родовим відмінком уточнює і конкретизує головний компонент, у той час як другорядний член відносного ізафету надає головному слову більш узагальненої характеристики. Цю семантичну відмінність можна простежити з прикладу двох простих словосполучень з афіксом родового відмінка – *aîlenin arabası*, та без – *aîle arabası*. Очевидно, що в першому варіанті акцент падає на конкретно чийсь машину, в той час як у другому випадку ми стикаємося просто з характеристикою будь-якого автомобіля сімейного типу.

Узявши до уваги цей чинник, ми розглянули турецькі трьохкомпонентні словосполучення, які виступають фактичним матеріалом в контексті нашого дослідження, і визначили, що він може бути одним із лінгвістичних факторів, котрі впливають на будову проаналізованих нами синтаксичних одиниць сучасної турецької мови.

Висновки до Розділу 2

Дослідження структурних особливостей трьохкомпонентних словосполучень в турецькій мові відкриває значні перспективи для глибшого розуміння морфологічної складності та семантичної гнучкості цієї алтайської мови. Розгляд цих словосполучень дає можливість виявити ключові характеристики аглютинаційної природи турецької, що засвідчується в множинності морфем, афіксів та суфіксів, які спільно створюють багату палітру змістовних нюансів.

На основі аналізу 110 трьохкомпонентних словосполучень було ідентифіковано 21 структурну модель, що свідчить про велику варіативність та системність у формуванні таких конструкцій. Серед них найбільш поширеною є структурна модель $\mathbf{Is}_3 + \mathbf{If}_1 + \mathbf{Is}$, де головний компонент виражений іменником з афіксом присвійності третьої особи однини, і два залежних елементи - усічений інфінітив та іменник у неоформленому знахідному відмінку. Ця модель складає більше 23% від загального числа аналізованих словосполучень і відіграє ключову роль у формуванні номінативних структур в мові.

Водночас серед проаналізованих структурних моделей, 6 з них зустрічається значно рідше. Це словосполучення типу $\mathbf{Zf} + \mathbf{If}_1 + \mathbf{Is}$, $\mathbf{Sf} + \mathbf{If}_4 + \mathbf{Is}$, $\mathbf{If}_2 + \mathbf{If}_3 + \mathbf{Is}$, $\mathbf{Is}_1 + \mathbf{If}_0 + \mathbf{Is}$, $\mathbf{Is}_4 + \mathbf{If}_1 + \mathbf{Is}$ та $\mathbf{Is}_2 + \mathbf{If}_5 + \mathbf{Is}_0$. Кожна з цих моделей становить від 0,91% до 3,63% від загальної кількості вивчених словосполучень, що свідчить про їхню відносну невелику частотність використання у сучасній турецькій мові. Попри все ці структурні схеми є особливими, бо характеризуються нестандартними комбінаціями афіксів і структурних елементів. Наприклад, модель $\mathbf{Zf} + \mathbf{If}_1 + \mathbf{Is}$ містить в собі прислівник і усічений інфінітив, або як у випадку з $\mathbf{Sf} + \mathbf{If}_4 + \mathbf{Is}$, де використовується прикметник і усічений інфінітив з

доданими різними афіксами, що доволі не часто можна зустріти в досліджуваній нами мові.

Результати аналізу також підкреслюють важливість синтаксичних зв'язків у трьохкомпонентних словосполученнях. Виявлено, що найчастіше використовується комбінація повного керування та неповного узгодження, яка охоплює більше 41% від усього дослідженого матеріалу. Такий тип зв'язку дозволяє зберегти логічну та граматичну взаємозв'язаність словосполучень, підтримуючи при цьому їх семантичну цілісність.

Значна частка словосполучень формується також на основі **неповного керування і неповного узгодження**, що становить приблизно 24% від загальної кількості. Це свідчить про те, що турецька мова часто вдається до використання неформлених зв'язків для забезпечення більшої виразності та гнучкості у висловлюваннях.

Деякі структурні моделі творення трьохкомпонентних словосполучень у турецькій мові за типом синтаксичного зв'язку є надзвичайно рідкісними та малопродуктивними. Це моделі, які представлені:

- лише одним прикладом в аналізованому матеріалі, становлять лише 0,91% від усіх досліджених мікросинтаксичних конструкцій, що свідчить про їх вкрай низьку частоту вживання. Наприклад, модель **повне керування + повне керування**, представлена лише словосполученням *hükümeti ortadan kaldırmaya teşebbüs* (спроба прибрати уряд), є унікальною з огляду на свою структуру і мало поширена в мові;
- двома прикладами (1,82% від усіх досліджених словосполучень), які також виявляються досить рідко. Наприклад, модель **прилягання + повне узгодження**, представлена словосполученням *en verimli şekilde kullanmanın yolu(nun)* – спосіб найпродуктивнішого використання, ілюструє специфічний випадок зв'язку між компонентами, що не є типовим для більшості турецьких словосполучень;

- трьома прикладами, які хоч і з'являються трохи частіше (2,73% від усіх досліджених синтаксичних конструкцій);, але все ж залишаються малопродуктивними. Наприклад, модель **повне керування + неповне узгодження**, представлена словосполученням *seferberlik başlatmanın gerekliliği* – необхідність розпочати мобілізацію, демонструє більш складний зв'язок між компонентами, але не є широко розповсюдженою у турецькій мові.

Незважаючи на їхню низьку частоту вживання, ці рідкісні моделі є важливими для глибокого розуміння мовних структур та мовної гнучкості турецької. Вони відображають високий ступінь морфологічної та синтаксичної складності мови, а також її здатність виражати різноманітні ідеї та відносини в рамках складних словосполучень.

РОЗДІЛ 3 СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТРЬОХКОМПОНЕНТНИХ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ У ТУРЕЦЬКІЙ МОВІ

Стилістика як лінгвістична дисципліна розкриває багатогранність використання мовних елементів, зокрема словосполучень, у різних сферах комунікації. Особливий інтерес представляють трьохкомпонентні словосполучення в турецькій мові, які, завдяки своїй структурній складності, набувають особливого стилістичного забарвлення. Ці словосполучення виходять за межі простої лексико-граматичної структури, набуваючи додаткових відтінків значення в залежності від контексту, їх можливе використання в літературних, наукових, повсякденних та інших стилях мовлення. Для нашого дослідження ми обрали найхарактерніші для турецької мови стилі – художній та газетно-публіцистичний.

3.1. Аналіз використання турецьких трьохкомпонентних словосполучень у газетно-публіцистичному стилі

Газетно-публіцистичний стиль у турецькій мові характеризується рядом унікальних стилістичних особливостей, які відображають тонкощі медійного простору та публіцистичної комунікації. Цей стиль прагне до ясності і виразності викладу, щоб забезпечити легке розуміння тексту широкою аудиторією. Не менш важливим аспектом є інформативність, оскільки тексти часто містять дати, факти, статистику та цитати з надійних джерел для підтримки достовірності.

Більш того, газетно-публіцистичний стиль відрізняється своєю динамічністю та актуальністю, відображаючи найсвіжіші події та тенденції у суспільстві. Незважаючи на прагнення до об'єктивності, емоційний заряд часто присутній у текстах, де автори використовують емоційно забарвлену лексику та риторичні прийоми для впливу на читачів.

Стать у турецьких газетах і публіцистичних матеріалах може охоплювати широкий спектр тем, від політики до культури, що змушує авторів адаптувати мову та стиль до конкретної теми та цільової аудиторії. Також у цьому стилі часто зустрічається сучасна

лексика, включаючи неологізми та жаргон, особливо у статтях, що стосуються сучасних соціальних та культурних явищ.

У ході проведення дослідження ми виявили доволі високу частотність використання трьохкомпонентних словосполучень у турецькому газетно-публіцистичному стилі. Нам вдалося зібрати 93 одиниці, що складає 84,55% фактичного матеріалу з 4 паперових газет різних назв за різний період, підбірка яких була продуманою для забезпечення максимально об'єктивного аналізу й оцінювання словосполучень. Така насиченість може бути спричинена структурними особливостями газет, оскільки ці турецькі друковані видання є не тематичними, а щоденними, де розміщено одразу кілька рубрик, що дозволяє охопити більший діапазон лексичних одиниць.

Під час нашого дослідження було ідентифіковано двадцять одну структурну модель, серед яких п'ятнадцять, або 71,43% від загальної кількості, були виявлені у текстах, написаних у газетно-публіцистичному стилі, що може свідчити лише про високий ступінь різноманітності та складності синтаксичних конструкцій, які активно використовуються в даному жанрі.

Якщо розглядати рівень частотності використання цих структурних моделей для творення трьохкомпонентних словосполучень, то їхня послідовність цілком відповідає загальній тенденції використання. Таким чином, найчастотнішою структурною моделлю для турецької публіцистики так і залишається $\dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}_3 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{f}_1 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}$, тобто 23,64% трьохкомпонентних словосполучень утворені за схемою іменник/займенник в неоформленому знахідному відмінку + усічений інфінітив + іменник оформлений афіксом присвійності. Наприклад: *fon gönderme kararı(nı)* – рішення надати фінансування (YBG-7.12.2022 s.11), *para kazanma vaadi(yle)* – обіцянка заробити грошей (YBG-7.12.2022 s.3)

Такими ж частотними (19,09%) лишилися і дві наступні моделі, що виглядають як $\dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}_2 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{f}_1 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}$ (іменник/займенник з оформленим знахідним відмінком + усічений інфінітив + іменник оформлений афіксом присвійності) та $\dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}_1 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{f}_1 + \dot{\mathbf{I}}\mathbf{s}$, яка звучить як

(іменник/займенник з непрямим відмінком, крім знахідного + усічений інфінітив + іменник оформлений афіксом присвійності) Для прикладу: kendini koruma hakkı – право себе захищати (YBG-7.12.2022 s.12), kelimesini belirleme vakti – час визначити слово (YBG-7.12.2022 s.16), ilişkiye girememe durumu – стан не вступати у відносини (KG-30.10.2022, s.12), suçundan tutuklama talebi(yle) – вимога затримати через провину (YBG-7.12.2022 s.3

Серед найменш частотних формул, що можуть зустрічатися в текстах газтно-публіцистичного стилю, змін теж не виявлено. Трьохкомпонентні словосполучення формуються менше за такими структурними моделями: $Zf + \dot{I}f_2 + \dot{I}s$ (en verimli şekilde kullanmanın yolu(nun) – спосіб найпродуктивнішого використання (YBG-7.12.2022 s.11)), $Sf + \dot{I}f_4 + \dot{I}s$ (mutlu olmasının önemi – важливість бути щасливим (YBG-7.12.2022 s.13)), $\dot{I}s_1 + \dot{I}f_0 + \dot{I}s$ (teste götürmek bahanesi(yle) – привід відвести на сдачу аналізів (TRG-29.09.2023 s.3)), $\dot{I}f_2 + \dot{I}f_3 + \dot{I}s$ (yürütmenin durdurulması kararı – рішення зупинити провадження (CG-29.09.2023 s.10)), $\dot{I}s_4 + \dot{I}f_1 + \dot{I}s$ (gebelik oluşma ihtimali – можливість завагітніти (KG-30.10.2022, s.12)) та $\dot{I}s_2 + \dot{I}f_5 + \dot{I}s_0$ (hükümeti ortadan kaldırmaya teşebbüs – спроба прибрати уряд (TRG-29.09.2023 s.1)).

Дослідження трьохкомпонентних словосполучень у турецькому газетно-публіцистичному стилі показало, що результати частотності використання певних структурних моделей зберігають загальну тенденцію щодо популярності.

Усе це свідчить про широкий діапазон структурних можливостей для формування трьохкомпонентних словосполучень у турецькій мові в контексті досліджуваного стилю. А також відзначається як схильність до певних структурних моделей, так і динамічність та адаптивність мови у медійному просторі.

У питанні класифікацій словосполучень за схемами підрядного зв'язку, ми теж встановили схожість із показниками загального характеру. Найбільш типовий спосіб поєднання елементів між собою демонструє комбінація **повне керування + неповне узгодження** (tenkitlere açık olma prensipleri – принципи бути відкритим до критики (TRG-29.09.2023 s.12), yola devam etme kararı – рішення продовжити шлях (TRG-29.09.2023 s.4),

evde yaşama şansı – шанс жити вдома (ÇM-YGO s.28)). І на противагу йому було виявлено найменш продуктивну схему підрядних зв'язків. Вона виглядає як **повне керування + повне керування**, що можна побачити в прикладі hükümeti ortadan kaldırmaya teşebbüs – спроба прибрати уряд (TRG-29.09.2023 s.1).

Під час роботи ми помітили цікаву закономірність пов'язану з використанням турецького трьохкомпонентного словосполучення і провели аналіз про те, яким найчастіше словом виражений головний елемент складної синтаксичної конструкції в публіцистичному стилі. Найбільше в газетних текстах зустрічаються такі трьохкомпонентні одиниці, головне слово, якого виражене словом:

karar (рішення) – використовується 10 разів (yürütmenin durdurulması kararı – рішення зупинити провадження (CG-29.09.2023 s.10)), festivalden çekilmesi kararı(nın), iş bırakma kararı – рішення піти з роботи (CG-29.09.2023 s.3), önlük dağıtma kararı – рішення роздати фартух (CG-29.09.2023 s.3), fon gönderme kararı – рішення надати фінансування (YBG-7.12.2022 s.11), yola devam etme kararı – рішення продовжити шлях (TRG-29.09.2023 s.4), görevden ayrılma kararı – рішення зійти з посади (CG-29.09.2023 s.11), Ali'den ayrılmama kararı – рішення не розлучатися з Алі (KG-30.10.2022, s.12), (planlı) dönemi bitirme kararı – рішення закінчити період (TRG-29.09.2023 s.4), mecburiyeti getirilmesi kararı – рішення зробити примусово (TRG-29.09.2023 s.1))

hak (право) – використовується 6 разів (bağımsız çalışma hakkı – право незалежно працювати (YBG-7.12.2022 s.11), anadili öğrenme hakkı – право вивчати рідну мову (CG-29.09.2023 s.3), gerçeğe ulaşma hakkı – право отримати правду (CG-29.09.2023 s.6), dinini yansıtma hakkı – право демонструвати свою релігію (TRG-29.09.2023 s.11), kendini koruma hakkı – право себе захищати (YBG-7.12.2022 s.12), kuruluşu seçme hakkı – право обирати установу (YBG-7.12.2022 s.11))

özgürlük (свобода) – використовується 4 рази (serbest çalışma özgürlüğü – свобода вільної праці (YBG-7.12.2022 s.11), hekim seçme özgürlüğü – свобода обирати лікаря (YBG-7.12.2022 s.11), hastane seçme özgürlüğü – свобода обрання лікарні (YBG-7.12.2022 s.11), gruplardan ayrılma özgürlüğü – свобода відділитися від групи (TRG-29.09.2023 s.11))

talep (запит) – використовується 3 рази (suçundan tutuklama talebi – вимога затримати за провину (YBG-7.12.2022 s.3), Vatmana tutuklama talebi – вимога затримати Ватмана (YBG-7.12.2022 s.3), soyadı deęiřtirme talebi – вимога змінити прізвище (YBG-7.12.2022 s.13))

kabiliyeti (здібність) – використовується 3 рази. (uyum saęlama kabiliyeti – здатність забезпечувати гармонію (YBG-7.12.2022 s.5), zaferler elde etme kabiliyeti – здатність здобути перемоги (YBG-7.12.2022 s.8), savařı sürdürme kabiliyeti(ni) – здатність продувжувати війну (YBG-7.12.2022 s.11))

potansiyel (потенціал) – використовується 3 рази ((iřkilerinin) yönünü deęiřtirme potansiyeli – потенціал змінити сторону (CG-29.09.2023 s.7), dengeleri deęiřtirme potansiyeli – потенціал змінити рівновагу (TRG-29.09.2023 s.12), güzergâhın son ayaęı olma potansiyeli – потенціал стати останньою частиною маршрута (TRG-29.09.2023 s.12))

Інші слова, такі як **istem** (прохання), **görev** (обов'язок), **ihimal** (ймовірність) і **seber** (причина), зустрічаються по 2 рази. Цей аналіз показує, що певні теми пов'язані з рішенням, правом, свободою, запитом, здібностями і потенціалом, є домінуючими в цих словосполученнях досліджуваного стилю.

3.2. Аналіз використання турецьких трьохкомпонентних словосполучень у художньому стилі

Сучасна турецька мова, відіграючи ключову роль у культурному житті Туреччини, відображає свої унікальні характеристики й у художньому стилі.

Перше що варто зазначити, що даний стиль мовлення глибоко вкорінений у її історичному та культурному контексті. Зокрема, він відображає впливи османської літературної традиції та зміни, що сталися в результаті сучасних глобалізаційних тенденцій.

Також не менш важливим для турецької художньої мови є символіка та алегорія, які дуже часто використовуються для вираження складних думок та емоцій, дозволяючи авторам створювати багатогранні образи та глибокі значення.

На відміну від газетно-публіцистичного стилю мовлення художній не вирізняється частим використанням трьохкомпонентних словосполучень. З трьох книжок нам вдалося вичленити всього 17 синтаксичних одиниць, що дорівнює 15,45% від усього фактичного матеріалу. Більше того, цікавим фактом стало те, що ці трьохкомпонентні словосполучення мають розбіжність не лише в частоті використання в досліджуваному стилі мовлення, але й їхня будова теж має відмінність від структури тих складних конструкцій, котрі зустрічаються в газетно-публіцистичному стилі. Отож, якщо поглянути на моделі $\dot{I}s_1 + \dot{I}f_2 + Bt + \dot{I}s$, $\dot{I}s_3 + \dot{I}f_2 + Bt + \dot{I}s$, $\dot{I}s_2 + \dot{I}f_2 + \dot{I}s$, $\dot{I}s_2 + \dot{I}f_2 + Bt + \dot{I}s$, за якими творяться згадані вище 17 одиниць, то зможемо помітити переважну закономірність у використанні усіченого інфінітива оформленого родовим відмінком на місці серединного компонента. На підтвердження нашого спостереження наведемо тут приклад турецького трьохкомпонентного словосполучення кожної структурної моделі, котрі вказали вище: *ona yardım etmenin bir yolu* – спосіб їй допомогти (BG-KK s.101), *kocasını geri almanın bir yolu(nu)* – спосіб повернути чоловіка (BG-KK s.15), *ilişki kurmanın bir yolu(nu)* – спосіб будувати стосунки (BG-KK s.14), *ona yanaşmanın yolu* – спосіб до нього наблизитись (BG-KK s.16), *kendimizi kandırmanın gereği* – необхідність себе обманути (ÇM-YGO s.31).

На додачу до всього, при аналізі цих мовних компонентів ми помітили і відзначили для себе ще один цікавий факт використання трьохкомпонентних словосполучень за сутністю його головного слова. Після опрацювання 17 турецьких складних синтаксичних конструкцій ми виділили такі моменти:

1. Головне слово більшості словосполучень, а саме 6 з 17, що становить 35,3% від усіх конструкцій, виражене іменником **yol**: *evden kaçmanın bir yolu(nu)* – спосіб втекти з дому (BG-KK s.14), *ona yardım etmenin bir yolu* – спосіб їй допомогти (BG-KK s.101), *kocasını geri almanın bir yolu(nu)* – спосіб повернути чоловіка (BG-KK s.15), *ilişki*

kurmanın bir yolu(nu) – спосіб будувати стосунки (BG-KK s.14), ona yanaşmanın yolu – спосіб до нього наблизитись (BG-KK s.16), onu getirmenin bir yolu(nu) – спосіб привести його (BG-KK s.8)

Крім цього є ще одне спостереження, яке нам вдалося отримати. Воно теж пов'язане з цим видом словосполучень, бо лише тут між головним словом і усіченим інфінітивом стоїть неозначений артикль *bir*, що присутній у 83,3% конструкцій.

2. Другим за частотністю головним словом, з яким творяться трьохкомпонентні турецькі словосполучення в художньому стилі, є **imkân**. Воно зустрічається двічі: *kolay oynama imkânı* – можливість легко грати (TRG-29.09.2023 s.14), *iyice inceleme imkânı* – можливість гарно дослідити (BG-KK s.16).

3. Слова ж **gerek**, **acı**, **görev**, **şeref**, **çaba**, та **sanat** зустрічається лише один раз, що вказує на їхню меншу частотність у таких словосполученнях.

Висновок до Розділу 3

Турецька художня мова, відображаючи багату культурну спадщину й сучасні глобалізаційні впливи, використовує унікальні стилістичні прийоми, особливо в структурі трьохкомпонентних словосполучень. На відміну від газетно-публіцистичного стилю, де такі конструкції є поширеними, в художньому стилі їх використання значно рідше, що свідчить про перевагу символізму та алегорії над прямим вираженням.

Основна структура трьохкомпонентних словосполучень у художньому стилі включає усічені інфінітиви з родовим відмінком, що підкреслює більшу складність та виразність мови. Це відрізняється від більш прямих та інформативних конструкцій, які характерні для газетно-публіцистичного стилю. Наприклад, моделі як $\dot{I}s_1 + \dot{I}f_2 + Vt + \dot{I}s$ та $\dot{I}s_3 + \dot{I}f_2 + Vt + \dot{I}s$ демонструють гнучкість у формуванні значень.

Домінуюча роль слова "yol" (шлях, метод) у якості головного компонента в багатьох словосполученнях підкреслює важливість тематики пошуку шляху або методу в художньому спілкуванні. Це вказує на глибокий символічний зміст, який автори прагнуть передати через свої твори.

Використання неозначеного артикля "bir" між головним словом та усіченим інфінітивом є ще однією важливою особливістю. Це надає текстам абстрактності та відкритості для інтерпретацій, дозволяючи читачам більш глибоко зануритися в тематику та зміст твору.

Також варто відзначити, що хоча "yol" є найпопулярнішим головним словом, інші слова, такі як "imkân", "gerek", "acı", "görev", "şeref", "çaba" та "sanat", також зустрічаються, але з меншою частотністю. Це свідчить про широкий діапазон тем і образів, які можуть бути виражені через ці структури, збагачуючи турецьку художню мову.

Висновок полягає в тому, що турецька художня мова використовує складні та символічні структури для створення багатогранних образів і передачі глибоких значень, що робить її надзвичайно виразною та багатогранною.

ВИСНОВКИ

1. Словосполучення є центральною синтаксичною одиницею, ключовою для розуміння глибинної структури мови, важливою як для вивчення лексики, так і синтаксису. Концепція словосполучення має довгу історію, що починається ще з античних часів, і її значний розвиток відбувся у XIX столітті завдяки працям О. Востокова.

2. Розвиток теорії словосполучень пов'язаний з роботами таких вчених, як Добіаш А. В., Ріс І., Фортунатов Ф. Ф., Шахматов О.О., Блумфілд Л. та інших, які сприяли визначенню і систематизації різних аспектів цієї категорії.

3. Українські лінгвісти Сорокін та Телешун проводять аналіз мікросинтаксису турецької мови, відкриваючи нові перспективи для дослідження складних синтаксичних структур. Серед турецьких лінгвістів існує відсутність уніфікованого підходу до визначення і класифікації словосполучень, що відображається в різноманітності термінології і методологій.

4. У результаті дослідження було ідентифіковано 21 структурну модель на основі 110 словосполучень, що демонструє значну різноманітність в морфологічних ознаках та структурних особливостях словосполучень. Найбільш чисельними структурними моделями виявилися:

- $\dot{I}s_3 + \dot{I}f_1 + \dot{I}s$: Номінативні одиниці з головним компонентом-іменником, усіченим інфінітивом, та іменником з неоформленим знахідним відмінком.
- $\dot{I}s_2 + \dot{I}f_1 + \dot{I}s$ та $\dot{I}s_1 + \dot{I}f_1 + \dot{I}s$: Схожі моделі, що відрізняються лише морфологічними особливостями допоміжного іменника.

5. Середній компонент у більшості випадків виражений усіченим інфінітивом, який може бути оформлений різними афіксами, залежно від конкретної моделі

6. Серед менш поширених структур ви відзначили такі, де залежний компонент виражений прислівником, прикметником, або звичайним інфінітивом. Ці моделі становлять меншу частку від загальної кількості, але важливі для зрозуміння мовної різноманітності.

7. Аналіз трьохкомпонентних словосполучень за типами підрядних зв'язків виявив 10 різних моделей зі 110 елементів, серед яких найчастішою є комбінація повного керування та неповного узгодження. У турецькій мові майже в 90% випадків головне слово у словосполученні поєднується з серединним компонентом через узгодження, з яких 50% становить неповне узгодження, а 40% - повне.

8. Дослідження трьохкомпонентних словосполучень у турецькому газетно-публіцистичному стилі показало, що цей стиль характеризується ясністю, виразністю, інформативністю, динамічністю, актуальністю. Виявлено високу частотність використання у цьому стилі трьохкомпонентних словосполучень (84,55% від усього матеріалу). Це підкреслює структурну складність та гнучкість газетно-публіцистичної мови. Ідентифіковано 21 структурну модель, серед яких 15 (71,43%) виявлені в газетно-публіцистичних текстах, що вказує на різноманітність синтаксичних конструкцій.

9. Найчастіша структурна модель - $\dot{I}s_3 + \dot{I}f_1 + \dot{I}s$, використовувана для створення 23,64% трьохкомпонентних словосполучень. Два наступні найбільш частотні моделі - $\dot{I}s_2 + \dot{I}f_1 + \dot{I}s$ та $\dot{I}s_1 + \dot{I}f_1 + \dot{I}s$, кожна з яких використовується з частотою 19,09%.

За менш частотними структурними моделями виявлено такі, як $Zf + \dot{I}f_2 + \dot{I}s$, $Sf + \dot{I}f_4 + \dot{I}s$, $\dot{I} \dot{I}s_1 + \dot{I}f_0 + \dot{I}s$, $\dot{I}f_2 + \dot{I}f_3 + \dot{I}s$, $\dot{I}s_4 + \dot{I}f_1 + \dot{I}s$ та $\dot{I}s_2 + \dot{I}f_5 + \dot{I}s_0$, показуючи, що газетно-публіцистичний стиль використовує широкий діапазон мовних конструкцій.

10. У художньому стилі трьохкомпонентні словосполучення використовуються рідше, ніж у газетно-публіцистичному стилі. З трьох аналізованих книг було виявлено лише 17 таких одиниць, що становить 15,45% від усього матеріалу. Словосполучення взяті з джерел художнього стилю мають відмінності у структурі від тих, що зустрічаються в газетно-публіцистичному стилі, зокрема, у використанні усіченого інфінітива, оформленого родовим відмінком.

11. У художньому стилі часто використовується неозначений артикль *bir*, особливо в словосполученнях, де головним словом є "yol" (шлях, спосіб).

12. Найбільш вживаними головними словами, при творенні трьохкомпонентних словосполучень у ходжньому стилі є "yol" і "imkân" (можливість), а також менш часто - "gerek", "acı", "görev", "şeref", "çaba", та "sanat".

ÖZET

Dilbilim alanında, dilin leksik yapısının analizi büyük önem taşımaktadır. Araştırmaların çoğu, kelimelerin semantik ve kavramsal yönlerine, deyimlerde ve frazeolojik ifadelerdeki kullanımlarına odaklanmaktadır. Ancak bazen, karmaşık bir yapısal olgu olan sözdiziminin (sintaksisin) önemi göz ardı edilmektedir. Özellikle, dilin en basit sözdizimi ögesi olan kelime grupları hala dilbilimde bazı boşlukları bırakmaktadır.

Çağdaş Türk Dilinde Üç Bileşenli Kelime Gruplarının Yapısal-Stilistik Özellikleri adlı bu çalışma, çağdaş Türk dilindeki üç bileşenli kelime gruplarının yapısal-stilistik özelliklerini detaylıca incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın temel amacı, bu kelime gruplarını analiz ederek dilin yapısal yapısını daha derinlemesine anlamaktır. Çalışma, sözdizimi birimlerinin teorik analizini, üç bileşenli kelime gruplarının seçimini ve analizini, bu kelime gruplarının temel yapısal ve stilistik özelliklerinin belirlenmesini ve farklı konuşma stillerindeki işlevlerinin incelenmesini kapsamaktadır.

Araştırma için Türk gazetelerinden ve edebi eserlerden seçilen 110 üç bileşenli kelime grubu kullanılmıştır. Analiz, gazete-publisistik stilinde üç bileşenli kelime gruplarının, edebi stildekinden çok daha sık kullanıldığını ve bilgi aktarımı ve açıklık için önemlerini vurgulamaktadır.

21 yapısal model tanımlanmıştır, bu da Türk dilinde üç bileşenli kelime gruplarının kullanımında önemli çeşitlilik ve esnekliği göstermektedir. Araştırma, gazete-publisistik stilde **İs3 + İf1 + İs** modelinin, toplam materyalin %23,64'ünü oluşturduğunu, edebi stilde ise bu modelin daha az yaygın olduğunu ortaya koymuştur.

Edebi stilde, "bir" belirsiz artikelinin kullanımı metinlere soyutluk ve yorum açıklığı katmaktadır. Ayrıca, edebi stilde "yol" kelimesinin ana bileşen olarak sıkça kullanılması, arayış ve yöntem temasını vurgulamaktadır.

Ayrıca aynı stilde de üç bileşenli kelime grupları oluştururken en sık kullanılan ana kelimeler "imkân" (olanak) olup, daha az sıklıkla "gerek", "acı", "görev", "şeref", "çaba" ve "sanat" kelimeleri kullanılmaktadır.

Araştırma, Türk dilinin yapısal karmaşıklığını ve stilistik zenginliğini, özellikle üç bileşenli kelime grupları bağlamında ortaya koymaktadır. Sonuçlar, Türkologlar için pratik öneme sahiptir ve Türk dili ile ilgili derslerde kullanılabilir. Çalışma, "Ad orbem per linguas. Diller Aracılığıyla Dünyaya" Uluslararası Bilimsel-Pratik Konferansı'nda sunulmuş ve Türk dilinin yapısal özelliklerine katkısı nedeniyle takdir edilmiştir.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Балко, М. В. (2013). Словосполучення сучасної української мови на тлі граматики конструкцій. *Science and Education a New Dimension: Philology*, 25-29.
2. Бойко, І. І. (2015). Структурні моделі багатокомпонентних термінів-словосполучень у косметології. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Сер.: Філологічні науки (мовознавство)*, (3), 47-53.
3. Васильців, О. С. (2015). Структурні особливості трикомпонентних термінів соціолінгвістики в українській, англійській та польській мовах. *Термінологічний вісник*, (3 (2)), 53-61.
4. Дудко І. В., Дзюман Н. П. (2015). Функції займенника у ролі головного компонента в структурі підрядного словосполучення. Київ: НПУ ім. Драгоманова. 119-129 с.
5. Загнітко, А. П., Миронова, Г. (2014). Словосполучення як синтаксична одиниця. *Синтаксис української мови: теоретико-прикладний аспект*, 20-26.
6. Катиш, Т. В. (2012). Структурні особливості термінів-словосполучень англійської автомобільної термінології та основні способи їх перекладу українською мовою. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*, (1), 230-234.
7. Луньо, П. Є. (2013). Структурне моделювання трикомпонентних термінів конституційного права України. *Дослідження з лексикології і граматики української мови*, (14), 79-86.
8. Сиротін, О. С. (2020). Структурні особливості англійських багатокомпонентних термінів сфери біотехнології. *Науковий журнал «Міжнародний філологічний часопис»*, 11(2), 100-104.
9. Сорокін, С. В. (2001). Система мікросинтаксису турецької мови (Автореф. дис. канд. філол. наук, Київський національний лінгвістичний університет). Репозитарій Київського національного лінгвістичного університету. <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/handle/787878787/1703>

10. Ставська, А. С. (2023). The use of Turkish three-component word combinations in the artistic style texts. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Ad orbem per linguas. До світу через мови». К. Вид. центр КНЛУ. С. 552-554
11. Телешун, К. О. (2016). Структурне моделювання трьохкомпонентних термінів торгівлі турецької мови. *Наукові записки Національного університету Острозька академія. Серія: Філологічна*, (63), 192-195.
12. Телешун, К. О. (2016). Структурне моделювання трьохкомпонентних термінів торгівлі турецької мови. *Наукові записки Національного університету Острозька академія. Серія: Філологічна*, (63), 192-195.
13. Akbayır S. (2013), Eğitim fakülteleri için cümle ve metin bilgisi (okuma, anlama, yorumlama, çözümleme), Ankara: Pegem Akademi.
14. Banguoğlu T. (2019), Türkçenin Grameri, (11. Baskı), Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TDK yayınları.
15. Baydar, A. S. E., & Baydar, T. (2001). TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE KELİME GRUPLARI. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (16).
16. Beserek, A. (1991). Türkçede Cümle Yapısı, İstanbul: MEB Yayınları.
17. Delice H. İ. (2012), Türkçe Sözdizimi, İstanbul: Kitabevi.
18. Demir N., Yılmaz E. (2010), Türk Dili El Kitabı, Ankara: Grafiker Yayınları.
19. Demirdağ, E. A. (2018). Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesinde kelime gruplarının tasnifi üzerine. *TÜRÜK Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1(15), 139-159.
20. Denny J. (2012), Türk Dil Bilgisi, Modern Türk Dil Bilgisi Çalışmalarının Kapsamlı İlk Örneği, Çevirmen Ali Ulvi Elöve, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
21. Durukan, E. (2010). TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE SÖZCÜK GRUPLARI VE ÖĞRETİMİ ÜZERİNE. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 17(43), 145-166.
22. Ediskun, H. (2017), Yeni Türk Dilbilgisi, İstanbul: Remzi Kitabevi.
23. Eker, S. (2021). Çağdaş Türk dili (13. bs.). Ankara: Grafiker Yayınları.

- 24.Ergin M. (2008), Türk Dil Bilgisi, İstanbul: Bayrak Yayınları.
- 25.GÖKDAYI, H. (2010). Türkiye Türkçesinde Öbekler. *Turkish Studies*, 5(3), 1297-1319.
- 26.HATİBOĞLU V. (1982), Türkçenin Sözdizimi, Ankara: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Basımevi.
- 27.Karaağaç G. (2013), Türkçenin Dil Bilgisi, Ankara: Akçağ.
- 28.Karahan, L. (2013). Türkçede Söz Dizimi (19. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- 29.Korkmaz Z. (2010) Gramer Terimleri Sözlüğü, Ankara: TDK Yayınları.
- 30.Korkmaz, Z., Ercilasun, A. B., Gülensoy, T., Parlatur, İ., Zülfikar, H., & Birinci, N. (2023). *Türk dili ve kompozisyon*. (10. Baskı), Ankara: Ekin kitabevi.
- 31.Rasih, E. (2004). Cümle ve Metin Bilgisi. Ankara: Anı Yayıncılık.
- 32.Usta, H. İ. (2007). Kelime Gruplarını Nasıl Tasnif Edelim? *İstanbul Kültür Üniversitesi Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi UTEK 2007 (27-28 Ağustos 2007) Bildiriler*, 413-421.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

- 1.Korkusuz Gazetesi, Yıl: 8, Sayı: 2890, Tarih: 30.10.2022
- 2.YeniBirlik Gazetesi, Tarih: 07.12.2022
- 3.Cumhuriyet Gazetesi, Yıl: 99, Sayı: 35783, Tarih: 29.09.2023
- 4.Türkiye Gazetesi, Tarih: 29.09.2023
5. Bahadıroğlu, Y. (2022), Mimar Sinan Mimarideki Osmanlı Mührü, (2. baskı), Ankara: Panama Yayın
6. Aydın, A. (2018), Mutluluk... (3. baskı), Ankara: Pegem Akademi
7. Budayıcıoğlu, G. (2022), Kral Kaybederse, (14. baskı), İstanbul: Remzi Kitabevi.
8. Çetinkaya, M. (2020). Yarınlar Güzel Olsun, İstanbul: Olimpos Yayınları.

**Список відібраних турецьких
трьохкомпонентних словосполучень**

Турецьке словосполучення	Український переклад
vergi alınması istemi	бажання стягнути податок
hükümeti kurma görevi(ni)	завдання створити уряд
en uzağa uçabilme yarışması	змагання пролетіти якнайдовше
sorunla başa çıkma yolları(nı)	шляхи щоб подолати проблему
Ali'den ayrılmama kararı	рішення не розлучатися з Алі
ilişkiye girememe durumu	стан не вступати у відносини
gebelik oluşma ihtimali	можливість завагітніти
çocuk olmamasının sebebi	причина відсутності дитини
futbolu dizayn etme sevdası	любов до проектування футболу
kalp durması teşhisi	діагноз зупинки серця
yangın söndürme pilotu	пілот, що гасить пожежу
seferberlik başlatmanın gerekliliği	необхідність розпочати мобілізацію
Vatmana tutuklama talebi	вимога затримати Ватмана
para kazanma vaadi(yle)	обіцянка заробити грошей
suçundan tutuklama talebi(yle)	вимога затримати через провину
layıkıyla yerine getirme kararlığı(yla)	рішучість здійснити з гідністю
uyum sağlama kabiliyeti	здатність забезпечувати гармонію
hedefimizi yakalama şansımız	наш шанс досягнути своєї цілі
pazarlarına girme noktası(nda)	питання виходу на ринки
marka ölçümleme programı	програма оцінювання марки
yüz yüze görüşme yöntemi	спосіб зустрітися віч на віч
iş birlikleri kurma fırsatı(na)	можливість створити співпрацю
alım yapma arzusu	бажання здійснити покупку
üçgeninde teslim alma girişimleri(nin)	ініціативи отримати в трикратному розмірі
zaferler elde etme kabiliyeti(ne)	здатність здобути перемогу
yangın söndürme çalışmaları(na)	роботи з гасіння пожежі
yatırım almasının sebebi	причина отримання інвестицій
fon gönderme kararı(nı)	рішення надати фінансування
savaşı sürdürme kabiliyeti(ni)	здатність продовжувати війну
bağımsız çalışma hakkı	право працювати незалежно
kuruluşu seçme hakkı	право обирати установу
hastane seçme özgürlüğü(nün)	свобода обрання лікарні
serbest çalışma özgürlüğü	свобода вільної праці

en verimli şekilde kullanmanın yolu(nun)	спосіб найпродуктивнішого використання
hekim seçme özgürlüğü	свобода вільно обирати лікаря
kendini koruma hakkı	право себе захищати
merkez yapma planı	план створити центр
soyadı değiştirme talebi(nin)	вимога змінити прізвище
mutlu olmasının önemi	важливість бути щасливим
16'ya kalma hedefleri(nin)	цілі залишитися в 16
maç kazanma ihtimalleri(ni)	ймовірності здобути перемогу в матчі
üst üste kazanma ihtimali(n)	ймовірність перемагати підряд
testlerin hızlandırılması baskısı	тиск щоб пришвидшити тестування
ücret ödeme yarası	закон оплачувати вартість
haber paylaşmanın geliri(nin)	прибуток з поширення новин
(yılın) kelimesini belirleme vakti	час визначити слово
(bağışıklık) sistemine sahip olmanın temelleri	основи, щоб мати імунну систему
(daha) fazla yaptırma isteği(yle)	бажання робити більшим
gözenekleri açma özelliği(ne)	особливість відкривати пори
hayat kurma planları	плани створити життя
Hıfzı Topuz'u anma töreni	церемонія пам'яті Хіфзі Топуза
öç alma duyguları(yla)	відчуття отримати помсту
Yusuf Tekin'in yanıtlanması istemi(yle)	бажання, щоб Юсуф Текін надав відповідь
üretim alanı oluşmasının tehlikeleri	небезпеки утворення виробничих місцевостей
öğün verilmesi çağrısı(nı)	заклик надати їжу
önlük dağıtma kararı(na)	рішення роздати фартух
iş bırakma kararı	рішення піти з роботи
anadili öğrenme hakkı	право вивчати рідну мову
göz dağı verme çabası	намагання залякати
AK Parti'den kurtarmanın yolu	спосіб врятуватися від партії Справедливості та Розвитку
hapse girme meselesi	проблема потрапити до в'язниці
gerçeğe ulaşma hakkı	право отримати правду
karar verme mekanizması(nda)	механізм приймати рішення
yürütmenin durdurulması kararı	рішення зупинити провадження
(ilişkilerinin) yönünü değiştirme potansiyeli(ne)	потенціал змінити сторону
görevden ayrılma kararı	рішення зійти з посади
filmi izleme şansı	шанс подивитися фільм

masal dinletmesinin nedeni	причина змушувати слухати казки
ders programlarını kişiselleştirme fırsatı	можливість персоналізувати програми уроків
toplumumuza katkıda bulunma isteğimiz(i)	наше бажання зробити внесок в наше суспільство
mecburiyeti getirilmesi kararı	рішення зробити примусово
hükümeti ortadan kaldırmaya teşebbüs	спроба прибрати уряд
Nuray'ı elde etme çabası	намагання підкорити Нурай
bilet almasının vakti	час купити квиток
teste götürmek bahanesi(yle)	привід відвести на аналізи
üretimin planlanması konusu	тема планування виробництва
yola devam etme kararı	рішення продовжити шлях
(planlı) dönemi bitirme kararı	рішення закінчити період
tasarım geliştirme işi	завдання покращити проєкт
(Zengilan-Zengezur) hattına yerleştirme gayreti	зусилля розмістити на лінії (Зенгілян-Зенгезур)
mahalleye gitme isteği	бажання поїхати в район (квартал)
festivalden çekilmesi kararı(nın)	рішення відмовитися від участі у фестивалі
yarışmadan çekilme tehdidi(nde)	погроза вилетіти без змагань
gruplardan ayrılma özgürlüğü	свобода відділитися від групи
dinini yansıtmaya hakkı	право демонструвати свою релігію
kanuni düzenleme ihtiyacı	потреба законного врегулювання
dengeleri değiştirme potansiyeli	потенціал змінити рівновагу
güzergâhın son ayağı olma potansiyeli(ne)	потенціал стати останньою частиною маршруту
Görmez'i parlatma faaliyeti	діяльність піарити Ѓормеза
tenkitlere açık olma prensipleri	принципи бути відкритим до критики
halkı aydınlatma görevi	завдання проінформувати народ
kolay oynama imkânı	можливість грати легко
onu erken getirmenin bir yolu(nu)	спосіб привести його
evden kaçmanın bir yolu(nu)	спосіб втекти з дому
kocasını geri almanın bir yolu(nu)	спосіб повернути чоловіка
ilişki kurmanın bir yolu(nu)	спосіб будувати стосунки
acı çekme sırası	черга терпіти біль
ona yanaşmanın yolu	спосіб до нього наблизитися
iyice inceleme imkânı	можливість гарно вивчити
kendini affettirme bahanesi(yle)	причина змусити себе пробачити
gerçeklerini anlama çabası	намагання зрозуміти правду
intikam alma hırsı	жага помститися

ona yardım etmenin bir yolu	спосіб їй допомогти
evde yaşama şansı	шанс жити вдома
suyu nakletme görevi	обов'язок доставляти воду
kendimizi kandırmanın gereği	необхідність себе обманути
kendini kaybetmiş olmanın acısı(nı)	біль втрати себе
evrenle birleştirme sanatı	мистецтво поєднувати з Всесвітом
(yeni) şeyler öğretme çabası(ndan)	намагання чомусь навчити
onlara hizmet etme şerefi(ne)	честь їм служити

Таблица структурних моделей з прикладами трьохкомпонентних словосполучень у сучасній турецькій мові

İs₄ + İf₃ + İs	vergi alınması istemi, mecburiyeti getirilmesi kararı, öğün verilmesi çağrısı, kalp durması teşhisi
İs₂ + İf₁ + İs	hükümeti kurma görevi(ni), futbolu dizayn etme sevdası, hedefimizi yakalama şansımız, savaşı sürdürme kabiliyeti(ni), kuruluşu seçme hakkı, kendini koruma hakkı, kelimesini belirleme vakti, gözenekleri açma özelliği(ne), Hıfzı Topuz'u anma töreni, (ilişkilerinin) yönünü değiştirme potansiyeli(ne), filmi izleme şansı, ders programlarını kişiselleştirme fırsatı, Nuray'ı elde etme çabası, (planlı) dönemi bitirme kararı, dinini yansıtmaya hakkı, dengeleri değiştirme potansiyeli, Görmez'i parlatma faaliyeti, halkı aydınlatma görevi, kendini affettirme bahanesi(yle), gerçeklerini anlama çabası, suyu nakletme görevi
İs₁ + İf₁ + İs	en uzağa uçabilme yarışması, Ali'den ayrılmama kararı, ilişkiye girememe durumu, suçundan tutuklama talebi(yle), pazarlarına girme noktası(nda), üçgeninde teslim alma girişimleri(nin), 16'ya kalma hedefleri(nin), çekinmeyenlere göz dağı verme çabası, hapse girme meselesi, gerçeğe ulaşma hakkı, görevden ayrılma kararı, toplumumuza katkıda bulunma isteğimiz(i), yola devam etme kararı, (Zengilan-Zengezur) hattına yerleştirme gayreti, mahalleye gitme isteği, yarışmadan çekilme tehdidi(nde), gruplardan ayrılma özgürlüğü, güzergâhın son ayağı olma potansiyeli(ne), tenkitlere açık olma prensipleri, evde yaşama şansı, onlara hizmet etme şerefi(ne)

İs_e + İf₁ + İs	sorunla başa çıkma yolları(nı), layıkıyla yerine getirme kararlığı(yla), evrenle birleştirme sanatı
İs₃ + İf₁ + İs	yangın söndürme pilotu, Vatmana tutuklama talebi, para kazanma vaadi(yle), uyum sağlama kabiliyeti, marka ölçümlene programı, iş birlikleri kurma fırsatı(na), alım yapma arzusu, zaferler elde etme kabiliyeti(ne), yangın söndürme çalışmaları(na), fon gönderme kararı(nı), hastane seçme özgürlüğü(nün), hekim seçme özgürlüğü, merkez yapma planı, soyadı değiştirme talebi(nin), maç kazanma ihtimalleri(ni), ücret ödeme yarası, hayat kurma planları, oç alma duyguları(yla), önlük dağıtma kararı(na), iş bırakma kararı, anadili öğrenme hakkı, karar verme mekanizması(nda), tasarım geliştirme işi, acı çekme sırası, intikam alma hırsı, (yeni) şeyler öğretme çabası(ndan)
İs₃ + İf₂ + İs	seferberlik başlatmanın gerekliliği, haber paylaşmanın geliri(nin)
Zf + İf₁ + İs	yüz yüze görüşme yöntemi, bağımsız çalışma hakkı, serbest çalışma özgürlüğü, üst üste kazanma ihtimali(n), (daha) fazla yaptırma isteği(yle), kanuni düzenleme ihtiyacı, kolay oynama imkânı, iyice inceleme imkânı
İs₃ + İf₄ + İs	yatırım almasının sebebi, bilet almasının vakti, masal dinletmesinin nedeni
Zf + İf₂ + İs	en verimli şekilde kullanmanın yolu(nun)
Sf + İf₄ + İs	mutlu olmasının önemi
İs₁ + İf₃ + İs	testlerin hızlandırılması baskısı, Yusuf Tekin'in yanıtlaması istemi, festivalden çekilmesi kararı(nın)
İs₁ + İf₂ + İs	(bağışıklık) sistemine sahip olmanın temelleri, AK Parti'den kurtarmanın yolu, ona yanaşmanın yolu
İf₂ + İf₃ + İs	yürütmenin durdurulması kararı
İs₁ + İf₀ + İs	teste götürmek bahanesi(yle)

$\dot{I}s_2 + \dot{I}f_2 + Bt + \dot{I}s$	onu getirmenin bir yolu(nu), kocasını geri almanın bir yolu(nu)
$\dot{I}s_2 + \dot{I}f_2 + \dot{I}s$	kendimizi kandırmanın gereği, kendini kaybetmiş olmanın acısı(nı)
$\dot{I}s_3 + \dot{I}f_2 + Bt + \dot{I}s$	ilişki kurmanın bir yolu(nu)
$\dot{I}s_1 + \dot{I}f_2 + Bt + \dot{I}s$	evden kaçmanın bir yolu(nu), ona yardım etmenin bir yolu
$\dot{I}s_4 + \dot{I}f_4 + \dot{I}s$	çocuk olmamasının sebebi, üretim alanı oluşmasının tehlikeleri
$\dot{I}s_4 + \dot{I}f_1 + \dot{I}s$	gebelik oluşma ihtimali
$\dot{I}s_2 + \dot{I}f_5 + \dot{I}s_0$	hükümeti ortadan kaldırmaya teşebbüs

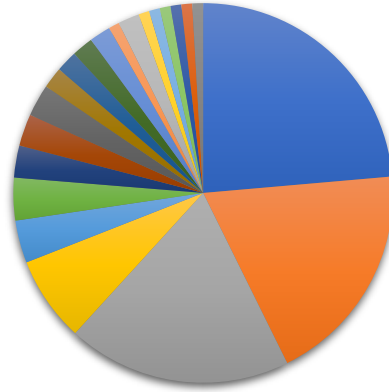
Таблиця моделей творення за типом синтаксичного зв'язку з прикладами трьохкомпонентних словосполучень у сучасній турецькій мові

<p>Неповне узгодження + неповне узгодження</p>	<p>vergi alınması istemi, mecburiyeti getirilmesi kararı, öğün verilmesi çağrısı, kalp durması teşhisi</p>
<p>Повне керування + неповне узгодження</p>	<p>hükümeti kurma görevi(ni), futbolu dizayn etme sevdası, hedefimizi yakalama şansımız, savaşı sürdürme kabiliyeti(ni), kuruluşu seçme hakkı, kendini koruma hakkı, kelimesini belirleme vakti, gözenekleri açma özelliği(ne), Hıfzı Topuz'u anma töreni, (ilişkilerinin) yönünü değiştirme potansiyeli(ne), filmi izleme şansı, ders programlarını kişiselleştirme fırsatı, Nuray'ı elde etme çabası, (planlı) dönemi bitirme kararı, dinini yansıtmaya hakkı, dengeleri değiştirme potansiyeli, Görmez'i parlatma faaliyeti, halkı aydınlatma görevi, kendini affettirme bahanesi(yle), gerçeklerini anlama çabası, suyu nakletme görevi en uzağa uçabilme yarışması, Ali'den ayrılmama kararı, ilişkiye girememe durumu, suçundan tutuklama talebi(yle), pazarlarına girme noktası(nda), üçgeninde teslim alma girişimleri(nin), 16'ya kalma hedefleri(nin), çekinmeyenlere göz dağı verme çabası, hapse girme meselesi, gerçeğe ulaşma hakkı, görevden ayrılma kararı, toplumumuza katkıda bulunma isteğimiz(i), yola devam etme kararı, (Zengilan-Zengezur) hattına yerleştirme gayreti, mahalleye gitme isteği, yarışmadan çekilme tehdidi(nde), gruplardan ayrılma özgürlüğü, güzergâhın son ayağı olma potansiyeli(ne), tenkitlere</p>

	<p>açık olma prensipleri, evde yaşama şansı, onlara hizmet etme şerefi(ne) sorunla başa çıkma yolları(nı), layıkıyla yerine getirme kararlığı(yla), evrenle birleştirme sanatı, teste götürmek bahanesi(yle)</p>
<p>Неповне керування + неповне узгодження</p>	<p>yangın söndürme pilotu, Vatmana tutuklama talebi, para kazanma vaadi(yle), uyum sağlama kabiliyeti, marka ölçümlene programı, iş birlikleri kurma fırsatı(na), alım yapma arzusu, zaferler elde etme kabiliyeti(ne), yangın söndürme çalışmaları(na), fon gönderme kararı(nı), hastane seçme özgürlüğü(nün), hekim seçme özgürlüğü, merkez yapma planı, soyadı değiştirme talebi(nin), maç kazanma ihtimalleri(ni), ücret ödeme yarası, hayat kurma planları, öğ alma duyguları(yla), önlük dağıtma kararı(na), iş bırakma kararı, anadili öğrenme hakkı, karar verme mekanizması(nda), tasarım geliştirme işi, acı çekme sırası, intikam alma hırsı, (yeni) şeyler öğretme çabası(ndan)</p>
<p>Неповне керування + повне узгодження</p>	<p>seferberlik başlatmanın gerekliliği, haber paylaşmanın geliri(nin), ilişki kurmanın bir yolu(nu)</p>
<p>Прилягання + неповне узгодження</p>	<p>yüz yüze görüşme yöntemi, bağımsız çalışma hakkı, serbest çalışma özgürlüğü, üst üste kazanma ihtimali(n), (daha) fazla yaptırma isteği(yle), kanuni düzenleme ihtiyacı, kolay oynama imkânı, iyice inceleme imkânı, gebelik oluşma ihtimali</p>
<p>Неповне узгодження + повне узгодження</p>	<p>yatırım almasının sebebi, bilet almasının vakti, masal dinletmesinin nedeni, mutlu olmasının önemi, çocuk olmamasının sebebi, üretim alanı oluşmasının tehlikeleri</p>

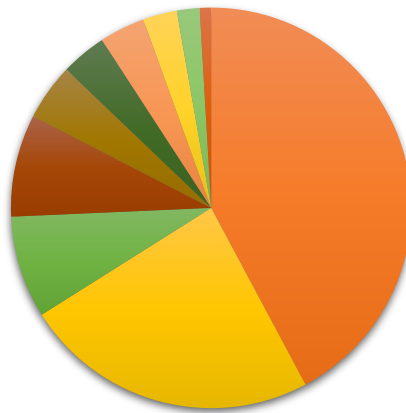
Прилягання + повне узгодження	en verimli şekilde kullanmanın yolu(nun)
Повне узгодження + неповне узгодження	testlerin hızlandırılması baskısı, Yusuf Tekin'in yanıtlaması istemi, yürütmenin durdurulması kararı, festivalden çekilmesi kararı(nın)
Повне керування + повне узгодження	(bağışıklık) sistemine sahip olmanın temelleri, AK Parti'den kurtarmanın yolu, ona yaklaşmanın yolu, onu getirmenin bir yolu(nu), kocasını geri almanın bir yolu(nu), kendimizi kandırmanın gereği, kendini kaybetmiş olmanın acısı(nı), evden kaçmanın bir yolu(nu), ona yardım etmenin bir yolu
Повне керування + повне керування	hükümeti ortadan kaldırmaya teşebbüs

Частотність творення трьохкомпонентних словосполучень у сучасній турецькій мові

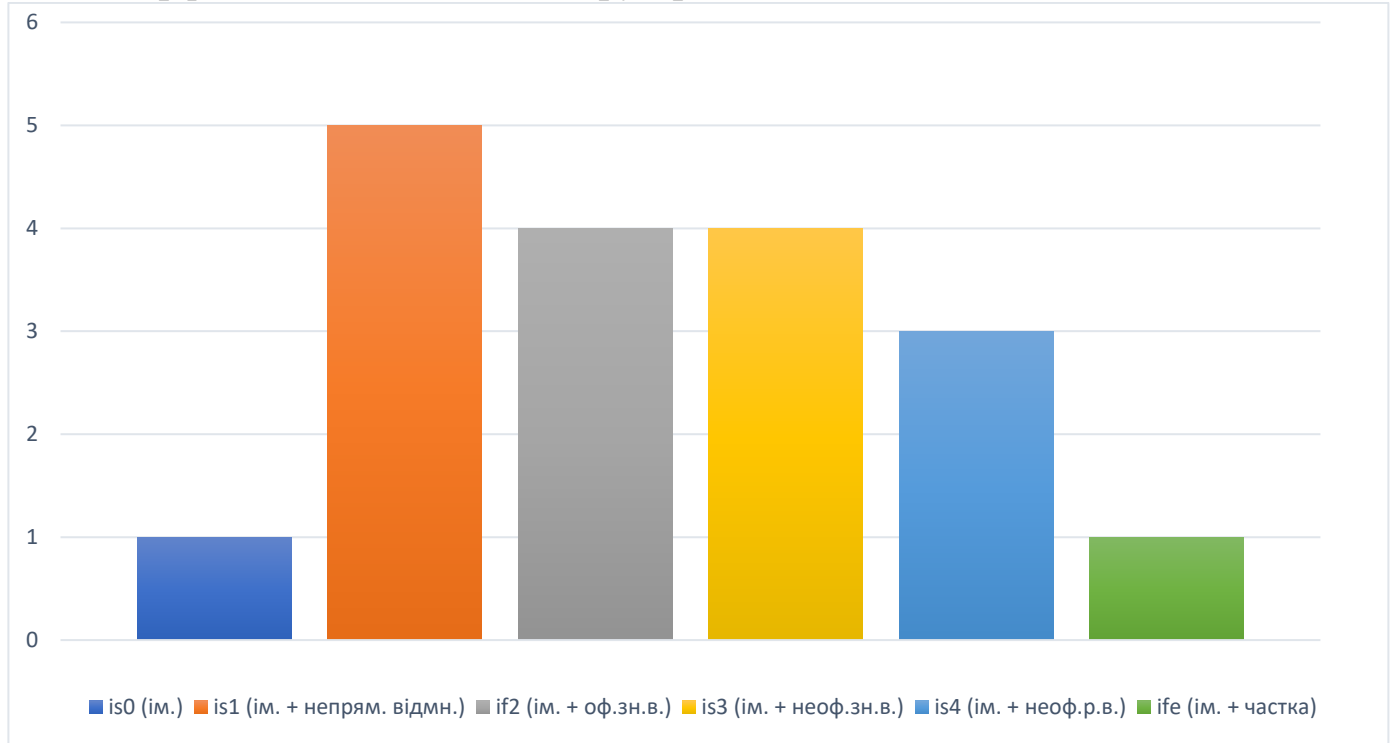
■ $is_3 + if_1 + is$	■ $is_2 + if_1 + is$	■ $is_1 + if_1 + is$	■ $Zf + if_1 + is$	■ $is_4 + if_3 + is$	■ $is_1 + if_3 + is$
■ $ise + if_1 + is$	■ $is_3 + if_4 + is$	■ $is_1 + if_2 + is$	■ $is_3 + if_2 + is$	■ $is_2 + if_2 + is$	■ $is_4 + if_4 + is$
■ $is_1 + if_2 + Bt + is$	■ $is_3 + if_2 + Bt + is$	■ $is_2 + if_2 + Bt + is$	■ $Zf + if_2 + is$	■ $Sf + if_4 + is$	■ $if_2 + if_3 + is$
■ $is_1 + if_0 + is$	■ $is_4 + if_1 + is$	■ $is_2 + if_5 + is_0$			

Частотність творення словосполучення за типом синтаксичного зв'язку

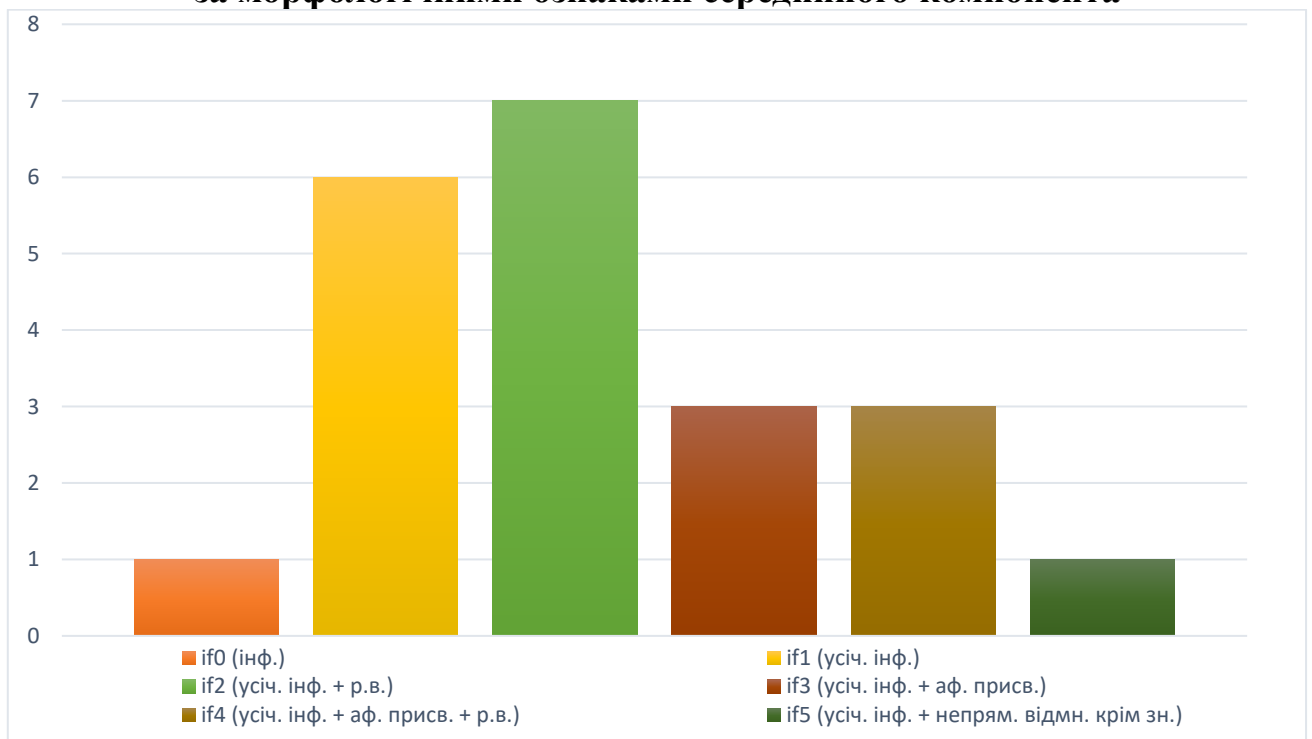

■ Пов. керув.+непов. узгодж.	■ Непов. керув.+непов. узгодж.	■ Пов. керув.+пов.узгодж.
■ Приляг.+непов. узгодж.	■ Непов. узгодж.+пов. узгодж.	■ Пов. узгодж.-непов. узгодж.
■ Непов. узгодж.+непов. узгодж.	■ Непов. керув.+пов. узгодж.	■ Приляг.+пов. узгодж.
■ Пов. керув.+пов. керув.		

Частотність творення словосполучень за морфологічними ознаками другорядного іменникового компонента

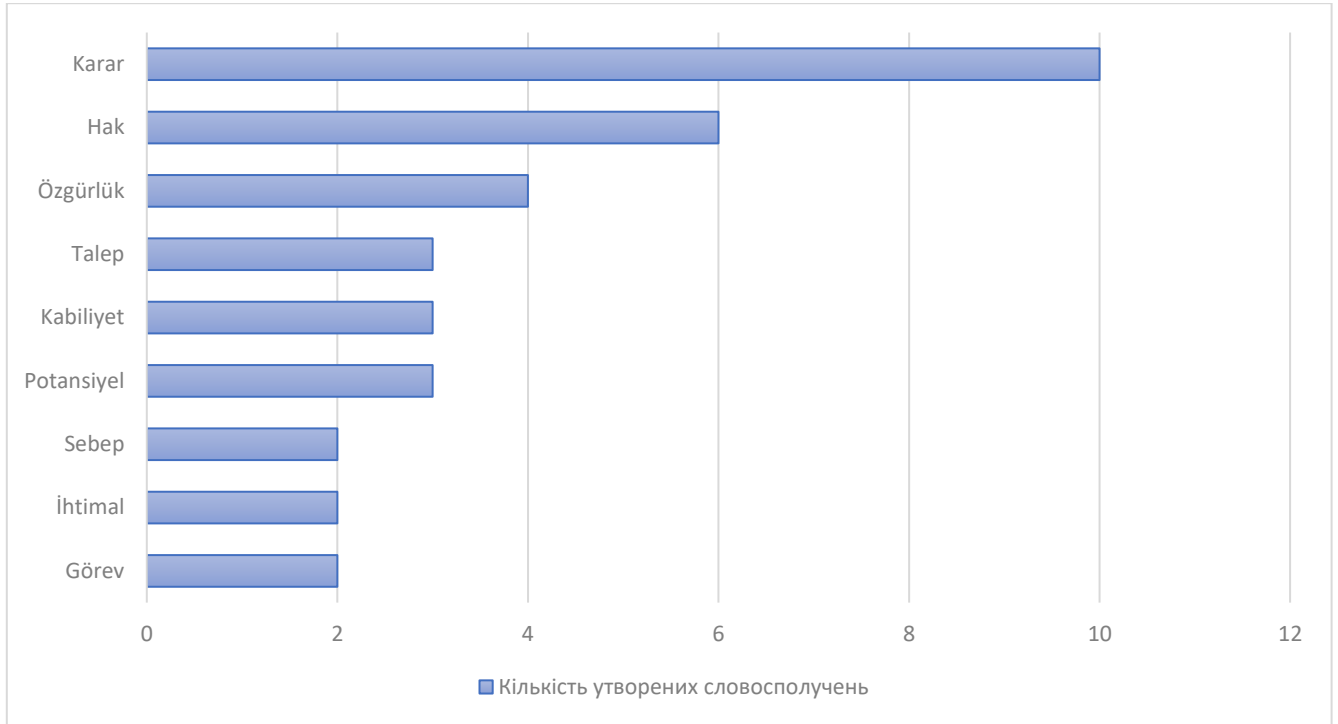
Частотність творення словосполучень за морфологічними ознаками серединного компонента

Додаток Е

**Частотність творення турецьких трьохкомпонентних словосполучень
за головним словом у газетно-публіцистичному стилі**

**Частотність творення турецьких трьохкомпонентних словосполучень
за головним словом у художньому стилі**

